

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՏԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍ

Թիի 312

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԵՄԱՆՐԵ ՄԻՍԱԿՅԱՆ (1884-1957)

ԱՐԱՎԱՐԻՍԿՈՒԹԻԼ
Փրամս : Sup. 250 Երո - Վեցամս : 135 Երո
Արտասովմա : Sup. 300 Երո (Ամբօրոյս առմամբ)
270 Երո (Շաբաթական առմամբ) - Կտոյ : 120 Երո
C.P. PARIS 15069-82 E

Fondateur SCHAVARCHE MISSAKIAN

80e ANNÉE - N° 21-171

Դորը՝ որ երկն տնայւ, զնա՛ց, յստա-
կորեն ու բարեկեց երեք հասուածներու,
նոյն արարելով միանուելով երկու տար-
րերը, ժամանակ ու տարածք։ Այդպէս
Պուշկին ժամանակաշրջանի կայունած
ըլլալու գագաթում, կը գրէ նման Պեր-
պլովա, իմ քրոյ գործքն իմ տպաւո-
րութիւն մը։ Նոր բան մըն էր որ կը
յայտարարէրէ՛ք, ի ժամանակը արեւելք
ըլլաւոր ակնի՛ շտափելի ու գրեթէ նման
տարածք։ Եւ զի՛նքնեմ, ... «Չմի յո-
րութեք կեանքը վերաշարժութիւն մէջ,
այլ միշտ՝ աշխարհագրական վայրի մը
ու պատմութիւն կայացողութեան»¹։
Արեւ երեք հասուածներին առաջինը
էր համադաստիտե՛ն ընդարձակ երկրի մը,
որ Ռուսաստանն էր, և, որ եղաւ Սովե-
տական Միութիւն։ Երբեքդ ժամանա-
կաշրջանը կը իշխէր Փրամսն, ու այ-
սար այ կը կոչուէր Փրամսն, իսկ երբորդ
ժամանակաշրջանը՝ Միւլեթիկայ՝ Միաց-
յալ Նահանգներ։

Սրանց ալ յստակ, արամարանական ըլ-
լալ այս բաժանումը, եւ Հեղուկեմար
ընկրկող, այսուհասմբերն վայրի մը զը-
րակն ու զի գաղթի կամայական ըլլալի,
ստաւած որ կեանքը արտաշա-
տութիւնն է ամբողջական ժամանակութիւն
մը, ժամանակի խորքին եկող։ Այդպէս,
նման Պերպլովա գրեթէ զոր մը ին-
քանիտի կեանքը մը տարբեր, ուսումնական
աշխարհի ու միջնորդի մէջ, հայրենի
այն ու տարբերութիւն, և, իր գաղա-
սիքը, կամ ժամանակի մէջ մասը՝ իր գո-
րութեան միայն վերին տասնամիկն էր որ
արեւմտեան աշխարհի յոյսին թեր-
ւեցու շնորհի Փրամսնը չհասարակելի
մը ծառանետութեան։

Մասն՝ դարակրկելու, Ա. Պետեր-
բուրգի մէջ, պարմանուէ՛ր Նոյնութեան
նկերակազմութեան նախաբանի, ըս-
տանական թուականներու իր համի Ժը-
րանտ, որչի՛ր որս տարակրկելու հետ,
և, իր հաստատել Փարիզի արեւմտեան
փէրքերը, Իրաքորի մէջ, աշխատա-
րական մարզ մը Մեյն արին, Ռիշո
ճիւղաշարներու, դարձանալու ժամ։
«Գնդման» իրը հակադարձի նուէր ըս-
տալով երկու մարզում ունեցողութեան ժամ։
Դորը, միջ՝ հեղաշարժի ու ուսումնական,
իսկ իր մէջ հարաւոր չարապիւն և, չար Նոյն-
ութեան, պայմանաւորեց ժամ-
կութիւնը զի ընդունութեան այս հա-
կարի երկու երեսները, զարկու-
ցան համադաստիտե՛ն արտաշա-
տութիւնն էր, ի ժամանակը մը ըլ-
մէ՛ն ներքաշակ ամբողջութիւն մը
էր մէջ միանուելու համար², կ'աւելցնէ
ան։

Համադաստիտե՛ն անարդարական քանի մը
տակաբանութիւն, և, իր մէջ իր յուստակ
ամբողջ հասարակածութեան մը, ժոր-
վալոր էր հակադաստիտե՛ն զարկու-
ցիւն, անբնական, բայց արեւելք, յստա-
կորեն տեսանքի, Քամպիւրի զարկի մը
եւեմը, իր մէջ հայրեն իման Պերպլովա,
կենդանութիւնը և, իր նախկիններն ուր
մէ՛ն դարուն հաստատուելու մէջ Ռիշոյ
հարաւոր չարապիւն զարկում հայր-
կան ժամանակամիկնքի մը մէջ հասնե-
լու համար ընկերակազմութեան իման-
կի մը։ Պատմութիւնն էր, ժամանակը
մէջ կորուսած՝ Նոր Նախկինութեան ո՛չ մէկ
քարտիկ վայր արամարանութիւնը և, և, սա-
կան մը հաւաքական իշխողութեան մէջ
անկենդանութեան արամարանութիւնը
որ միայն այն արմատներն որ մէ՛ն-մի, դարեւոր
ան եղան է մեր վերանորոգելու, և, համա-
դաստիտե՛ն դարձաւ արմատները, արեւ-
որաշարժութիւն Ռուստով թողալէ շրջակային
մէջ, Սովիէ ծովը Քամպուր յոյ գիւմի
երեսներ։

1850ի վերջերը, իման Պերպլովա Փա-
րիզի մէջ ընդունելու, ուսումնական յան-
ճառաւ աղային զիկաւոր զեմը մըն էր
ըլլաւոր նոր Նախկինութեան մէջ ծաւա-
լան եւտու գործունեութեանը, իր սոս-
թը, որ ապարանք մը համաճանապիւ-
նեմով ի վիճակի էր թաւառանք ակնի
հիւրեր ընդունելու, կը արամարանէր

ԴԱՐ ՍԸ ԿԵԱՆԻՔ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՆԱ ՊԵՐՊԵՐՈՎԱ՝

ԿՆՈՂ ՍԸ ՆԱՅՈՒԱԾԻԼ

Հանդիսական հաւաքութիւն, մեծարե-
լու համար դրակրկելու, քանադակցման,
ըլլալորեն, հանրային կեանքի զիկաւոր
զեմքեր, ընդարձակական դարձելու։
Վաստահար անմեծիք ըլլալու չէր Ի-
ման Պերպլովայ տան հասցին Միւլեթի
Նալանդաներն և, Ռուստով Պատմա-
նանին, երկուսն ալ մասն՝ Նոր Նախկին-
ութեան ու տարեկն՝ իման Պերպլովայ։

Իր ստուղղի աղաքն էր 1906ին իման
Պերպլովայի հիւրն է Սեմեյան Հայրեն
Հայրենայն, որոյն օրձանութեան կ'արմա-
նանայ Նիւմանը Նիւման։ Գա՛ր հարա-
ւորակութեան նկարագրութեան էր զըբէն
մէջ, «Ընդգոյշը Ն'ս մէջ՝ Նոր Պերպլով-
այն կ'աշխարհամար որ աղ չարապիւ-
տ Միւլեթի Ա. Վանիկն էր, հանրածա-
նոյի այլ անուամբ՝ Ռիշոյան Հայրեն...

Իր հայրը՝ Նիւման Պերպլովայ ընտանի-
կան աւանդութիւնը կը շարունակէ։ Տա-
ր արտի եւտ, ինքն է զիկաւոր կայմա-
կրկութիւններն միջ՝ մեծարանքի այն հա-
նդիկութեան ու Ա. Պետերբուրգի հայ
գաղութին կողմէ համադաստիտե՛ն զը
ի պատիւ որս գրող, դրակրկող և
Քամպիւրի Վանիկի Բրեւոնայի՝ իր
«Այլ քանադակցութիւնն իմանցով ժա-
մանակներէ միմիւն իր օրիորդ՝ ստու-
ղաւորական դարին յոյ ընդունակ տարին։

Ինքնակրկի արտին մէջ, 1916 Մայիս
15ին կայացած ուս հանդիսականն ըն-
թացքի եր հայրը կը կարգայ ուսուցիչի
Քամպիւրն ուսման քանի մը յիշուածներն,
Քիչն իրանաւորութեան այլ այս իշխում
կեանական կը անկախած, յստակութեան
համար հարաւորական նկարագրութեան
քարտիկուսէ՛ն զարկուցի, աղային զեւ-
նի իրայ արեւմտէ՛ն տարեկն Պերպլովայ
զիկաւորական անշիւ յանձնառութիւնը։

Իր յուշագրական դիւրեք, «Ընդգոյշը Ն'ս
մէջ», վաւերական ընդարձակ տակերկ-
րիւններ կը պարունակէ յստակաւ որս
տարակրկի զարկական զեմքերն և, մը-
տաւորականութեան մասին։ Անճառուած,
միկաւոր անկախութեան մը վիշտիկութիւն-
նը զին անտեք, այլ ամբողջական ժամա-
կայն մը, որ սակայն միշտ անարեւ-
յալան էր միայն զարկական հասնելոր
էր տարբեր։ Միւլեթը կը տարկուիտ ա-
նանք անկան ճեմելու գաղափարներ։ Ի-
ր արտի զեմքերն ալ զորձանքի մը միան
դրակրկութեան, երանդականութեան ու ոչ-
դրակրկութեան միշտ գաղափար չիկաւորէ։
«Չմի կ'ընտր ուսումն յարունանքը, դա-
մի չարկութեան պատմանով։ Չմի յոր-
չի Սորպորի մասին, այլ աղայարեւելք
աշխարհանք և, տարակրկական արեւա-
նայ մասին»։ Աղաւս ու կալիֆանական ըլ-
լալու, գաղափար ունէ՛ր։ ...Աղաւ՝ արմո՛-
կան Բրեւոնայութեան մէջ հայրենի, երկու-
տար չէր, կը կարգայ զի զեմքեր, կը յա-
րաբերի մարդը հետ, կը հասունանք
և, կը զըբէ, և, կալիֆանական Ռուստով
աննիկ հետու մեր կեանքին գիտարու-
թիւններով³։

Ճեմի տանանանքներու վայր տարած-
ւոր քանդակող այս գործի վաստահար
կը հարաւորակէ միջ՝ իր մարտի յուսա-
րարութեան, զոր անունով՝ քանդակող
անկենդանութեան տակնէ՛ր խլելին, ա-
նանք զիկաւոր ու տարբեր։ Երկուսը եր-
կալիւնք ընթերցողը ունի մասնակ զա-
նունք էր չարակրկութեան ընթերցի, իրայ
կը տարեկնք ընթերցի հարաւորական զըբ-
նայ ու արեւի թանձ՝ զեմքեր և, զըբէ
աւարտին միջին վայր զարաւորը միշտ
քանի մը մասն։

Նոյն հաստատուելու գաղափարով,

անաղայ՝ կ'արմարէ ընդարձակական
հարցեր, աւանք դրակրկելու անկան
մասնագործութեան, անմիկութեան չըլլալ
միկի։ «Իմա, զի չէ հաւաքողներ ան-
զեանական կեանքի մը զարաւորէ։ Իմ աշ-
քի՛ տն կը նմանի՝ «ժողովուրդի անփո-
րէ»⁴, քանի կը չարաւորեն իր անտիկ
կամ քանի։ Աղ զարուն իսկ երկ (այլ
հարցը) կը ծաղի, կը զըբւանած, ան մի-
տն կընէ չարաւորութեանն և, զիկալի
պատահաններ կ'ընծայէ, անի յոյ և
զըբը ըլլալ։ Անն ինչ որ զեմ է զըբու-
նութեան մէջ՝ քանդակողներն տարբեր
մին մէջ զարաւորակութեան, կը զանտիկ
միւս կ'ընծայանք մէջ ալ։ Միւս և, ա-
մէն անկ տարեկնքին Ռուստովն էր,
«Իմա, զի չէր իմանք զիկալի տարկու-
թեան չըբնական, զի Նալանդան իման
էր ինքնանքը, զի Նալանդան իման իսկ
միկի չիկաւորէ, ան տարակրկելու ժա-
ման, որ կը կարգայարի կենդանութեան
նկարագրութեան մէջ՝ և, կը ճշդէ աւ արե-
ւելքութեան կը չարկան կեանքները, դի-
մանքի միւս լոնքին կը զարաւորակութեան
և, իրանաւորութեան մէջ, ան իրանաւորութեան
միւս լոնքին կը զարաւորակութեան, յայտ
Ռուստովիով ընթերցողներն կը մոս-
տանքին իտըրը անոր՝ որ զիկալ կարգայ
տարբեր, միմիւն և, տարբեր անտիկ։

Սրանց, ստակարար արմատիկներ,
կը միայ վիշտը մը, անկանալի հա-
նդիկութեան, կը կամ պատմագիր մը։ Իր

ԴԵՅ՝ ՆԱՅԱՐԵՔ ԲՈՓԱՆԵՆ

զիկը կը կայմէ պատմութեան մէկ էնը։
Վիշտիկ, փորձութիւն անմիկութեան
և, իմանալով, կը ան կ'ընտիկ մէջ մի-
կալիկութեան ընտանք։ Չէ, կ'ընտր ար-
տիկը հանդիսական կեանք, կը աշե-
րան առնէ անի կ'ընտանքն զի զորս
կեանք անմիկութեան ընթերցողական
վերակրկութեան։

Աղայն կաւ, Ի. զարը։ Երբ զինք
նման Պերպլովայի կեանքին ունիկը,
կը տեսնէ ժամանակներու տակաւ
արդարացում իրերայնորդ մէջ զեմք-
եր, կ'ընտրւում, - Չորս տարեկան աղը-
նայ՝ 1905ին Ռուսաստան պարտութեան
էր մասնակ Միւլեթիով Սեմեյան մէջ-
նայ արտի եւտ, երկուսին քանդակող
ու իրայ կը չարակրկելու համադաստի-
տե՛ն Ա. պատմագիր. երեք տարի եւտ
Հոյնութեան նկարագրութեան չիմ-
անքի կը իշխուէ՛ր ուսումնական կարգա-
րիւնը հիւսիսին հարաւ՝ միմիւն Վալի-
կուսիւն, և, արեւմտեանք միմիւն ծա-
ղիկութեան արեւելք՝ Վալիկութեան միմիւն
կը տարեկնք տարակրկութեան, աւա
զարման կ'ենտեկի կ'ընտանքին Ներս-
էս քան անմանանքին խախտումով։ Համա-
դաստիտե՛ն երկուրդ պատմագիր տա-
կանքի շարունակ 1944ին պատմագրութիւն
զարաւեն մար կը տայ միկալիկութեան
հանրային կարծիքի անմիկութեանց գի-
րքերով մը Բրուսիկելի հարցով, յա-
նդիկութեան սկիւրը Սեմեյան - Սեմեյան
համադաստիտե՛ն միւս, որ պատմութեան
մէջ կ'արմարանքով պատ պատմագիր
պիտակումով, մին անկանական զարա-
ման վայր Մա ՍԵ Րուսիկի Նոյն եր-
կը ծաղ տուած է արեւն, ու անի յու-
շանք զարկական պատմագիր։ Իրական-
ութեան մէջ, դարակրկելու միմիւն
միւլեթիկութեան կը յարեւելքն զըբէ ընա-

կանան կ'ընտրւում մը մանկընտացութիւն-
ներն ու տարակրկութեանն ընթերցողին
անդարարութեաննով։

Այս թուարկին մէջ է նման Պերպլով-
ային հանդիսական ըլլալու համար աղ
աւալ զարկելու։ Մեծարանքով զըբէ
մը ունի, քանակաւ թուականներու Ռու-
սաստանին զարկման ըլլալով խումբ մը
արեւի որս գործներու հետ, և, հաստատա-
նայ՝ Փարիզ, որ աւա անի կ'ընտն-
այ կ'ընտնակի խախտող գաղա-
փարութեան։ Հայրենան ուղղութիւնը
փոխուած է արեւն։ Բաղադաստիտե՛ն
ժողովական կալիֆանութեան ձը-
րանքով Փրամսնային տարակրկի մա-
րակրկութեանն արմատներին կը սոս-
նայ հարաւորական։ «Ռուսական Միւլեթի՛
շարակրկութեան, որոնք զանալ թանի
պատմականաւոր կը զարկայ զարաւոր-
անքին, և, այլ հանդիսանքով ներկայ կը
զանտիկ կ'ընտնակի երկուրդ պատմա-
րութեան։ Իր գաղափարներն տարբեր
պիտիկ միկալիկ՝ «Իրականութեան հարցը»
հաստատի։ Միւլեթի հետ միմիւն կը
հետեւի իման Տուրկուսիկի փարկիկ
զարաւորանք անմիկութեան զեմքեր, որ
հայրենի կը խախտէ զիկալի ան աստա-
կի կը շարակրկելու պատմագիրն էր զը-
կալիկութեան տայ զարմանքին⁵։ Նոյն աշ-
խարհի և, իմանք անմիկութեան մասին⁶։
«Իմա, զի չէր իմանք զի Նալանդան իման
էր ինքնանքը, զի Նալանդան իման իսկ
միկի չիկաւորէ, ան տարակրկելու ժա-
ման, որ կը կարգայարի կենդանութեան
նկարագրութեան մէջ՝ և, կը ճշդէ աւ արե-
ւելքութեան կը չարկան կեանքները, դի-
մանքի միւս լոնքին կը զարաւորակութեան
և, իրանաւորութեան մէջ, ան իրանաւորութեան
միւս լոնքին կը զարաւորակութեան, յայտ
Ռուստովիով ընթերցողներն կը մոս-
տանքին իտըրը անոր՝ որ զիկալ կարգայ
տարբեր, միմիւն և, տարբեր անտիկ։

Սրանց, ստակարար արմատիկներ,
կը միայ վիշտը մը, անկանալի հա-
նդիկութեան, կը կամ պատմագիր մը։ Իր
զիկը կը կայմէ պատմութեան մէկ էնը։
Վիշտիկ, փորձութիւն անմիկութեան
և, իմանալով, կը ան կ'ընտիկ մէջ մի-
կալիկութեան ընտանք։ Չէ, կ'ընտր ար-
տիկը հանդիսական կեանք, կը աշե-
րան առնէ անի կ'ընտանքն զի զորս
կեանք անմիկութեան ընթերցողական
վերակրկութեան։

Աղայն կաւ, Ի. զարը։ Երբ զինք
նման Պերպլովայի կեանքին ունիկը,
կը տեսնէ ժամանակներու տակաւ
արդարացում իրերայնորդ մէջ զեմք-
եր, կ'ընտրւում, - Չորս տարեկան աղը-
նայ՝ 1905ին Ռուսաստան պարտութեան
էր մասնակ Միւլեթիով Սեմեյան մէջ-
նայ արտի եւտ, երկուսին քանդակող
ու իրայ կը չարակրկելու համադաստի-
տե՛ն Ա. պատմագիր. երեք տարի եւտ
Հոյնութեան նկարագրութեան չիմ-
անքի կը իշխուէ՛ր ուսումնական կարգա-
րիւնը հիւսիսին հարաւ՝ միմիւն Վալի-
կուսիւն, և, արեւմտեանք միմիւն ծա-
ղիկութեան արեւելք՝ Վալիկութեան միմիւն
կը տարեկնք տարակրկութեան, աւա
զարման կ'ենտեկի կ'ընտանքին Ներս-
էս քան անմանանքին խախտումով։ Համա-
դաստիտե՛ն երկուրդ պատմագիր տա-
կանքի շարունակ 1944ին պատմագրութիւն
զարաւեն մար կը տայ միկալիկութեան
հանրային կարծիքի անմիկութեանց գի-
րքերով մը Բրուսիկելի հարցով, յա-
նդիկութեան սկիւրը Սեմեյան - Սեմեյան
համադաստիտե՛ն միւս, որ պատմութեան
մէջ կ'արմարանքով պատ պատմագիր
պիտակումով, մին անկանական զարա-
ման վայր Մա ՍԵ Րուսիկի Նոյն եր-
կը ծաղ տուած է արեւն, ու անի յու-
շանք զարկական պատմագիր։ Իրական-
ութեան մէջ, դարակրկելու միմիւն
միւլեթիկութեան կը յարեւելքն զըբէ ընա-

le génocide, sa structure, son processus, et ses conséquences comportent tous les signes, toutes les marques qui font de ce meurtre collectif une manifestation du mal dans sa définition la plus absolue.

2. Une empreinte du Réel : lecture analytique du processus génocidaire

«Les morts sont des invisibles, ils ne sont pas absents»

Saint Augustin

La psychanalyse, comme le concept de «génocide» sont des enfants du XXe siècle qui ont profondément bouleversé la perception de l'homme par rapport à son propre sens et sa relation à l'altérité individuelle et collective.

Le terme de génocide inventé en 1944 par le professeur R. Lemkin se réfère au mot grec «genos»¹⁰, ayant deux pôles de signification. Il signifie d'abord *la naissance* prolongée par les concepts d'origine et de *désendance*. Ensuite, il est la *création de l'être* qui s'élargit à l'idée de *famille*, d'*association humaine* religieuse, civile ou politique, de *nationalité* et de *peuple*. L'idée de durée débouche sur la notion de *génération* et l'idée de sexe sur le *genre* comme différenciation sexuelle.

De même, les pôles de l'individu dans son essence même et celui de son rapport à l'altérité verticale (génération) ou horizontale (famille et société) composent les axes de recherches de la théorie analytique.

Voyons à présent ce que l'éclairage analytique peut nous dire du génocide comme meurtre du *genos* et comment cette étude peut déboucher sur une nouvelle psychopathologie du lien social.

Dans son ouvrage, *Génocide et Transmission*¹¹, Hélène Pirallan expose que le projet génocidaire a pour but, au-delà du meurtre de tous les vivants d'un groupe, de détruire la trame du lien social, les fondements mêmes des canaux de la transmission. En plus d'un meurtre collectif, le génocide constitue le meurtre du Symbolique même et de sa transmission, ce qui exclut toute possibilité de remettre en mots un mal qui dépasse l'entendement. « Il n'y a pas de langage direct, non symbolique, du mal subi ou souffert ou commis; que l'homme s'avoue responsable ou s'avoue la proie du mal qui l'investit, il le dit d'abord et d'embellie dans un sens symbolique »¹².

Le génocide constitue pour les victimes la scène d'un meurtre inimaginable qui fonde et qui confond le fantasme et la pensée. Cet écart nécessaire à la fonction de la parole faisant défaut, aucune triangulation n'est accessible afin de sortir de cet imaginaire mortifère et éviter le retour de la mort dans le Réel pour les générations suivantes. La fonction symbolique est alors forclosée.

Le déni qui prolonge le génocide double l'extermination des personnes d'un effacement. Les morts deviennent des *n'ayant jamais existé*. Les descendants se voient privés de la mort symbolique de leurs ancêtres et sont expulsés de l'ordre humain.Ce déni rend les deuils et transmissions impossibles, exclut les survivants du champ symbolique. Puisque la Mort constitue le canal symbolique de la transmission, les génocidaire tentent de la détruire après avoir détruit la vie. Les survivants perdent *la Mort* comme structure d'avenir. Sans passer au futur, ils errent en quête de sens.

Gilles Lussac éclaire notre propos en écrivant que le lien social a été tributaire d'inflations imaginaires qui ont fait de l'ordre symbolique ne peut en dire pour les contenir. «Aux sources des guerres, il y a cette mutation du sujet qui, sur le fond de la rupture de la connaissance de pères par les fils, le précipite dans la volonté de l'autofondation»¹³. Pour Lussac, avec l'autofondation, nous avons affaire à la confusion des générations et des places, à la destruction de toute temporalité et au dé-

de toute généalogie»¹⁴. Le génocide et l'autoréférence sont dès lors structurellement interdépendants comme c'est le cas, nous avons pu le développer précédemment, pour le mal comme fracture ontologique.

Hélène Piralian¹⁵ confirme qu'il s'agit pour les génocidaires, à travers le meurtre de la mort, de tuer l'Autre, la voie vers la Parole, le lieu des signifiants, et ainsi mener un peuple au morcellement des corps, à un imaginaire mortifère, à l'errance des âmes et à la Terreur. L'indicible de la filiation marque par le sceau du mal la transmission d'une mémoire et la traduction identitaire des descendants.

Le morcellement des corps arrachés sur les routes de la déportation constitue -un des pivots du génocide en ce qu'il est mise en place concrète de la pulvérisation des identités, excluant ce qui en est l'objet de l'ordre humain comme toute possibilité pour lui de descendance¹⁶. Les survivants restent alors les seuls témoins de ceux qui étaient, en gardant en eux, les morceaux de corps sans identité. L'éparpillement des corps en morceaux de ceux à jamais méconnaissables exclut toute constitution des liens identificatoires. Le processus d'identification ainsi altéré corrompt le développement identitaire et entrave la capacité de différenciation, d'altérité et de séparation, jusqu'à compromettre le rôle parental et la représentation sexuelle des descendants.

Puisque les morts ne peuvent mourir, puisque leurs corps dépeçés effacent toute trace de leur existence, la seule manière de les empêcher de disparaître de l'ordre humain, comme s'ils n'avaient jamais été, est de les introduire en soi, les incorporer et les laisser exister dans les corps «tombeaux» des descendants. C'est incarner ainsi une fonction symbolique qui empêche de sombrer dans le néant du Rêel et de se laisser submerger par le mal. «Il y aurait alors comme une contamination du sujet, à partir de son corps, par le mal. Il se produirait alors ce que, pour ma part, comme le dit Hume, les philosophes appellent l'âme. Le Mort, là où le corps est rendu impropre à l'usage, devrait se dé-naturer, — au sens de se dés-incarner— pour rester humaine»⁷. Le lien généalogique est alors marqué par le trauma, le lien au passé frappé d'une fracture douloureuse.

Concernant la transmission transgénérationnelle du trauma, Anne Ancelin Schützenberger reprend les concepts de la *crypte* et du *fantôme* introduits au préalable par les psychanalystes Nicolas Abraham et Maria Török⁴. Elle expose l'existence de faits et des comportements inconscients d'un membre d'une famille provoqués par la présence d'un ancêtre *fantôme* qui agit et parle par le corps de son descendant habité comme une *crypte* et ce, après plusieurs générations. Ce fantôme qui porte en lui le secret, l'indicible, se cache dans le nouveau vivant qu'est devenu son descendant au nom d'une *loyauté familiale inconsciente*.

« Il est évident que certains d'entre nous portent en eux des "cryptes" comme des tombes où ils auraient enfoui des morts mal enterrés, mal morts — enterrés avec des secrets non dicibles pour leurs descendants — ou des morts injustes (morts prématurées, assassina, génocides) »⁹. Elle expose à partir de cas cliniques centrés sur des familles arméniennes¹⁰, que le génocide, l'exode et la déportation donnent à voir des transmissions transgénérationnelles de matériel physique non métabolisés, non pensés car impensables sous forme de secrets, de non-dits, de syndromes d'après-guerre, de *syndromes somatiques* de corps-cryptes. « Car qui ne peut enterrer ses morts reste lui-même un mort-vivant »¹¹.

Les meurtres collectifs du XXe siècle sont des résurgences du Réel qui permettent de considérer le lien social sous un éclairage encore plus déterminant que celui que Freud donnait à voir en terme de *Malaise dans la civilisation*.

est essentiel de considérer à leur juste portée les conséquences de ces hécatombes «modernes» ainsi que la mutation irréversible que cela a engagée dans la structure même du lien social et par conséquent sur celle du sujet. Gilles Lussac souligne l'importance de la prise en compte de cette dimension humanicide inaugurée comme psychopathologie par l'invention du génocide dans la métamorphose moderne du lien social.

« Hélas ! Piralan sous-tend notre conviction que la naissance de la psychanalyse n'est pas étrangère à cette résurgence du Réel qu'est le génocide et que la théorie analytique a émergé comme une tentative d'endiguer l'intrusion du mal permis par le meurtre du *genos*, et ce, en décodant la structure de l'inconscient et l'espace symbolique de la parole. Car enfin, c'est ce déni qui, au-delà du temps génocidaire en lui-même, tente — dont l'objectif est — de détruire la structure même du champ symbolique, celui qui ordonne l'espace psychique, l'humain et constitue, à ce titre, l'objet de la psychanalyse.²² »

**3. Inscrire les ancêtres,
historiser les identités,
écrire la Parole qui ouvre au futur.**

meurtre muet»
Janine Altounian

Comment dès lors construire une identité constituée d'un héritage fait de séparation, d'exil, de morcellement des corps, d'effacement des âmes; un héritage inscrit dans le Réel inexprimable et privé de ses outils de symbolisation ?

Janine Altounian introduit le concept de *survivance* comme «la stratégie inconsciente que les survivants d'une catastrophe collective et leurs descendants mettent réciproquement en place, pour reconstruire sur pilotis les bases précaires d'une vie possible parmi les «normalement» vivants du monde où ils ont été créés».²¹

Afin de renaître dans le champ du désir, l'héritier de la survivance se doit de restaurer la Parole, de créer une instance tierce en redonnant des mots à ce qui n'en a plus, en inscrivant les identités dans une chaîne signifiante, dans une tentative ultime de restitution de la fonction symbolique malgré le Réel, de réaffirmation du sens malgré le mal.

L'écriture devient le support d'une traduction de son identité dans la culture de l'Autre, une translation de la mémoire pour *inscrire un meurtre muet*.

Hélène Piralain propose d'écrire le génocidaire comme « un acte de penser qui tenterait de lier cette Mort que le génocide a déliée du symbolique et de la vie, déliée pour l'éternité ou plutôt pour l'imtemporalité d'une damnation, aux pulsions de vie en réintroduisant de la temporalité historique — on pourrait aussi dire géologique — dans la constitution même des textes. Ecrire devient alors une tentative de réinscrire dans la texture même des textes ce que les génocidaire ont tenté d'exclure du champs des héritiers »²⁴.

Les descendants doivent se défaire de l'incarnation des fantômes et réinscrire leurs ancêtres dans un tissu identitaire, une chaîne signifiante en reconstruisant par la Parole qui tend à l'Amour le lieu d'une mémoire aboliée. « Le mal était » est à viser de *obliquo*, du haut d'une Parole qui n'est forte contre lui que parce qu'elle tend à l'Amour et non parce qu'elle s'obstine à rétorquer au menteur. C'est de sa puissance d'aimer que l'Amour atteint son bien par-delà le mal qui le défigure et contre cela, ce même mal est définitivement impuissant. *Il est par soi* de stérilité, tandis que l'Amour se risque perpétuellement à l'Altérité qu'il veut restaurer²³.

Le génocide arménien constitue une rupture historique, puisqu'il est le premier génocide perpétré par un Etat européen dans le processus de modernisation et basé sur une constitution, un Etat fondé sur un meurtre collectif. Prolongé par le déni, le mensonge et le négationnisme, il ne peut advenir à la culture et inscrire dans l'Histoire la reconnaissance de ce ma-

total. Mais il est aussi nous l'avons vu, brisure du *genos*, il est le déshumain rendu possible. L'excès de Réel que permet le mal total barre l'accès au registre Symbolique, à l'Autre et à la Pe-
role.

Afin de lutter contre ce mal de mémoire collective, François Besset appelle qu'il est essentiel de *passer de catégorie de la pensée à celle de l'écriture* c'est d'abord par un devoir de mémoire historique et de vigilance politique que la lutte contre le mal commence. « Historiser ce qui est dénié opérera donc non seulement comme un démenti en acte de ce qui est dénié mais aussi comme une véritable (ré)incarnation des sujets pris dans ces événements²⁴. Il est alors essentiel de lever le déni et garantir la reconnaissance du génocide arménien au sein d'une histoire collective, afin que, en passant par le champ de la loi, puisse s'accomplir la loi du symbolique²⁵, le deuil des morts et l'inscription d'une communauté dans un futur enfin rendu possible par la parole. Une prise de conscience en ce sens peut éviter la destruction et l'occultation d'une civilisation unique et riche appartenant au patrimoine culturel collectif, au profit d'un *genos* meurtri sans généalogie possible, privé de son humanité comme être de parole.

A. S.

- (1) Besset, F., *Il était une fois... Le Mal, La fracture onto-logique*, Paris, L'Harmattan, Ouverture philosophique, 2002.
- (2) Arendt, H., *Eichmann à Jérusalem. Rapport sur la banalité du mal*, Paris, Calimard, Folio-Histoire, 1997.
- (3) *Ibid.*, p. 408.
- (4) Crignon, C., *Le mal, Paris, Flammarion, G-F Corpus*, 2000, p. 12.
- (5) Besset, F., *Il était une fois... Le Mal, La fracture onto-logique*, p. 14.
- (6) *Ibid.*, p. 19.
- (7) *Ibid.*, p. 20.
- (8) *Ibid.*, p. 69.
- (9) *Ibid.*, p. 69.
- (10) *Dictionnaire grec-français*, Paris, le grand Bailly, Hachette, 2000, p. 396.
- (11) Piralian, H., *Génocide et Transmission*, Paris, L'Harmattan, santé, société et cultures, 1994.
- (12) Rieœur, P., *Le Conflit des interprétations*, Paris, Seuil, 1999, p. 285.
- (13) Redeker, R., *Le génocide et la psychanalyse*, in Zagelblatt, 28 juin 1998.
- (14) Lussac, G., *Peut-on guérir du génocide?*, Paris, Edition de l'Association freudienne internationale, Coll. Le des cours Psychanalytique, 1996-1998.
- (15) Piralian, H., *Génocide et Transmission*, p. 18.
- (16) *Ibid.*, p. 33.
- (17) *Ibid.*, p. 56.
- (18) Abraham, N. et Török, M., *L'Efforce et le noyau*, Paris, Aubier-Flammarion, 1978.
- (19) Scützenberger, A., *Aie, mes aïeux!*, Paris Descartes de Brouwer, la méritocratie, 1993, p. 63-64.
- (20) *Ibid.*, *L'exemple de Jacqueline le génocide arménien*, p. 125.
- (21) Piralian, H., *Génocide et Transmission*, p. 21.
- (22) *Ibid.*, p. 91.
- (23) Altounian, J., *La Survivance, Traumaire le trauma collectif*, Paris, Dunod, «Inconscient et culture», 2000, p. 1-2.
- (24) Piralian, H., *Génocide et Transmission*, p. 6-7.
- (25) Besset, F., *Il était une fois... Le Mal*, p. 262.
- (26) Piralian, H., *Génocide et Transmission*, p. 7.

20340401

ΔΟΥΛΣ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Համար Դահանգապետը Յովհաննես -
Պողոս Բ-ի վարձատեմին առիթը Գարե-
գին Բ. Կաթողիկոսը ցաղափնութիւն գը-
նութիւն քը զբլամ է Վարդիկան. հնդ
կապառաճամ են Յովհ-Պողոս Բ-ի աղ-
կերտ միջև խաղաղութիւն եւ հաշտու-
թիւն հաստատան ծախանան խնդիր Բե-
լի, քարգիթիւնն նկատամք բնծ սերը
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը անդա-
րարման է նաեւ Պապին Հնչաստան ույ-
զին:

Ապրիլ 3ին Կաթողիկոսը Հանդիսարանում է պատարագէն ետք՝ կատարուած հոգեհանգիստի մասնաւոր արարողութեան ու աղօթած վաճառեալ կրօնապետին հոգիին հանգստութեան համար :

ԱՐԱՄ Ա. Ի ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսն ալ, ժընեզէն ուր կը գտնուէր, ցաւակցական մը դրկած է Վատրիկան: Ան յիշատակած է ժամանանաւ կրօնասպտիկութեան ճաւաղակ, արարածութեան եւ խաղաղութեան, մարդկային իրաւունքներու, մեծ իմաստը: Յովհ.-Պօղոս Բ. ի մասին մնացած է թէ կապիկ զոյժ մը պիտի սնանկ ըրիստոնէութեան պատմութեան մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈԶՄԱՐԵԱՆԻ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Յովհ. Գորտ Բ-ի զարմանալի աղիքը
 չախտակալ էր. Բ. Գորտյանն հեռ զառնել
 էր չէր զ զրգանք և կորցրել Սննդի
 Ստանդարտը որ Կաթնիկը Սպառողի հը
 Տանը Նախաբերն է: Հոն բառում է. «Մի
 քանոնում մշտապես կենդանի եր մնայ
 և Մ. Հոնոթ պայ Յովհաննես-Գորտ Բ.
 Կապտառ յիշատակ: Երբք չիկ մոռա-
 յալ Նորին Սրբաբնիկ օրհնելիքը, որ
 ժողովրդի հոգևոր անցնում ձեռ շար-
 ցանքն էր չեմուրի-րեն, որը լապտալի
 դրսեմաբան Հայաստան կապտառ պատ-
 ճալն ապրի, կնքելու հոն այս առաջ
 Յեռնաթիկ Կաթնիկնում էր ունեցած
 վիթխի հանդիպում ժամանակ:

424

Ա. ԴՈՒԿԱՍԵԱՆ. «ԱԴՐԲԵԶԱՆԸ
ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ Է ԼՆՈՆԱՅԻՆ
ԴՈՐԱԲԱՐԻ ԴԵՏ»

[illegible]

դրբեջանի միջև շփումներ, սակայն ա-
յոնք չեն կրնար փոխարինել 1994ին
մինսկի խումբին առաջադրած եռակողմ
քանակցութեան հոլովոթը:

Ա. Դուկասեան պատասխանելով գիշորային մասին հարցումի մը, կ'ըսէ. «Մի գիշումը հարկ է բխի Աղբբեշամի գիշումից: Էի կարող լինել միակնդմանի հոլովալը»¹: Եւ քանի որ այսօր նման հոլովալիք չկայ, Ա. Դուկասեան անժամանակ իր նկատելի խօսքն այդ մասին.

Ինչ կը վերաբերի Հանրապետին, Պա-
րարադը արդէն կազմակերպած է առա-
ջին մը. այսուհանդերձ, եթէ եւրոպական
կառույցները որոշեն, ինք աւարկութիւն
չունի: Կըսէ թէ նոյնիսկ դրական կը վե-
րաբերի:

ᐃ ᐱ ᐱ ᐱ ᐱ

«ՀԱՄԱՐԿՈՒՄ, Ո՛Ջ ԶՈՒԼՈՒՄ»
Բ. ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

[illegible]

ԿԱՐՄ-ԱԽԱԼՔԱԼԱՔ
ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

[illegible]

፬ በ ከ ሮ ዩ ኮ ኮ

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻ՝
ԿՐ ՆՈՐՈԳՈՒԻՒՐ

[illegible]

ՕՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՐԳԱՆՔ
ԵՒ ՍՈՒՐ ԲԱՆԱՎԷՃԵՐ

[illegible][illegible]

Իսրայել կ'ուզէ մասնաւոր յարգանք մը ցուցաբերել եւեառ Վաշինգթոն, Ռիչմոնդէն չի շփոթարել կ'ուզէ "Արդար մը" չըսակել Պապը, որովհետեւ Հրեայ որը մը կ'ըրկած է Բ. Ալեքսանձաւարէ ընթացքին: Այս շնորհը վերապատումն է այն ոչ-Հրեաներուն, որոնք Հրեաներ ապաստան են Բ. Ալեքսանձաւարէ ընթացքին: Յովսէ-Պօլոս Բ-ի անունն ալ կրնայ ար-

Երեւանի մէջ, Կիրակի առաւօտեան, ղէմ
Ապրիլ 3ին, յետ կարճատեւ հիւանդու-
թեան ու սրտի կաթնուածի հետեւանգով
իր մահկանացուն կնքած է "Յառաջ"ի աշ-
խատակից, արժէքաւոր զբաղանագէտ
բանասիրական գիտութիւններու տարթ

[illegible]

Համեստ էր Գրգորը՝ Յակոբեան, ամբողջությամբ նուիրված էր զբաղման աշխատանքներին, ուսումնական իրենց կրկին կա պլուտոսմներուն, իր աշխատանքը կը կատարէր երկուստեք մը խնդրալուստութիւն ու անկեղծութեամբ, պարտաւոր էր արթնելու նոր ու արդի գրականութանն իր կը կարգաւ մայապօրէն մտնումանէ՝ ուղեցոյց ու խորհրդատուն էր երեսուցիք գրադէպներուն, որոնք Համար օրինակ մը կը հանդիսանայ։

Գրեղոր Յակոբեանի տան կարգը կատարուեցաւ եկեղեցաթիւ, յուշարկառութիւնը՝ երեքնաթիւ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան: Մարմնը ամփոփուեցաւ Երեւանի Յրդ Գիւղի գերեզմանատան իր ընտանեակն զմարանին մէջ:

Այս տիտուր ու իրապէս դժուար փոխարինելի կորուստին առթիւ կը ցաւակցինք իր կնոջը, Ճնողբին, իր գրչակից եղբայրներուն :

Շիրաքի ներկայութիւնը Պապին յու-
ղարկատրութեան պատճառ է որ ութ օ-
րով յետագուի իր Հանգիպումը Երիտա-
սարդներու Հետ՝ Սահմանադրութեան
Հանրաքուէին մասին: Նախադասը պիտի
պայտպանէր՝ Սոյն իր գտար:

Ֆիկարո 116 էջոց ¹¹ «պատմական» բա-
(Ծար.բ Դ. Էջ)

**Bellefontaine fête
ses 50 ans**

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue
a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine»
et si vous avez envie de les
revivre :

Rejoignez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Imprimé sur les Preses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15

Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

TELEVISION
ARTELES MERCREDIS DE L'HISTOIRE
Le Génocide Arménien

Un documentaire réalisé par Laurence Jourdan, une co-production ARTE-France.
Mercredi 13 avril à 20 heures 45

(Le génocide arménien en DVD, sortie le 13 avril, avec un entretien de Yves Ternon).

CONFERENCE

Mme Dzovinar KEVONIAN
Maître de conférences
à l'Université Paris X
Docteur en histoire

Sujet :

Les Arméniens
devant les Grandes Puissances
— Nansen et les réfugiés arméniens
dans les années 20 —
le 8 avril à 20 heures 30
«Salle Demirian»
de la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Bleue 75009 PARIS

François-Joël THIOILLIER

Récital de Piano

«LE TOUR DU MONDE
DE LA MUSIQUE
EN 80 MINUTES»
de BACH à GERSHWIN
Concert caritatif au profit de l'École
Hamaskaine de Marseille
Vendredi 15 avril à 20h30
salle Jean-Renoir,
31 rue du Général Leclerc
à Bois-Colombes
Ce concert est organisé avec le soutien
de la Mairie de Bois-Colombes.
Renseignement et réservation au :
01.56.83.91.03 / 01.42.29.10.24
06.64.91.51.74

Տիկին Զարուհի Աստուխյան,
Տէր և Տիկին Արման Աստուխյան և
գաւակները,
Պարոն Ֆրեդերիկ Աստուխյան
իւնգլիս նաեւ Տէլիֆօնէն, Աստուխյան,
Մալուխյան, Բիւստրիան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց անուանումը,
հօր, մեծ հօր և աղջակներն՝

ՄԻՋԻՆԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սարգիս Կին, իր
ընտանիքները:
Յուլիանիանի Բիւստրիան կը կատարուի
Ուրբաթ, Սարգիս Տ. Ժամը 10-30ին Ռեն-
սիկ Գրանտիանի եկեղեցին
Paroisse Notre-Dame
83 avenue de la Résistance
93340 LE RAINCY

Ի ՏԻՇԱՏԱԿ

Արքիեպ Պէլլիեանի մահուն առիթ
Տիկին Զարուհի Տիգրան և Տէր և Տիկին
Ե. Գաբրիէ 100ական եւրօ կը նուիրեն
«Երան»-ի բարեգումման:

CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS
DE FRANCE

SECTION ISSAHAKIAN

MOIS DU LIVRE ARMÉNIEN
du 5 au 30 avril
à la Librairie

« Chroniques »

10 rue Paul Guichard, 94 Cachan
Grand choix de livres en français sur
l'histoire, la civilisation, la littérature et
l'art arméniens.

Ouvrages de référence et publications
récentes.

RECRUTEMENT

POUR LES SEJOURS
DE BELLEFONTAINE (JURA)
Etié Juillet et Août 2005

- > Directeurs diplômés BAED
- > Animateurs diplômés BAFA
- > ou stagiaire BAFA
- > Infirmière
- > Economie
- > Intendant(e)
- > Coursier

Candidatures à adresser à :
CBFA — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
ou par fax : 01 53 34 12 13
Date limite des candidatures :
8 AVRIL

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux
Section «Dirouhie Serengulian» organise
un voyage en ARMÉNIE
du 28 avril au 5 mai
Renseignements et inscriptions
auprès de :
A i d a : 01 46 45 93 81 / 06 23 24 01 32
M a i d a : 01 46 38 28 47

Տէր և Տիկին Սուրեն և Սոֆիա Սար-
գիսեան և զաւակները,
Տէր և Տիկին Կարգիս և Լիւսի Թէր-
հան և զաւակները,
Տէր և Տիկին Զարուհի և Միլոն Սար-
գիսեան և զաւակները,
Տէր և Տիկին Գալուշէն և Լինա Սար-
գիսեան և զաւակները
իւնգլիս նաեւ Տաւրոս Սարգիսեան, Մա-
ղաբեան, Զարուհիան, Աստուխյան,
Թէրեան, Մանուկեան, Աստուխյան, Կի-
մար և Վերիբեան ընտանիքները և աղ-
ջակները
կը ծանուցանեն իրենց մահը, որ պատահեցաւ
հօր, մեծ հօր և աղջակներն՝

ՏԻԿԻՆ

ԼԱՐԻՏԷ ԱՂԵՆԻ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Սարգի-
սեան, որ պատահեցաւ Կիրակի, Սարգի-
սին, Թորոնթոյ մէջ:

Եկեղեցւոյ կարգը տեղի ունեցաւ Երե-
շաբթի, Սարգի Տ. Ժամը 10-30ին Սուրբ
Աստուածային Զարգաւանդաց Կաթո-
լիկական Սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ, որով հօր
մահը անփոփոխեցաւ Երե-
շաբթի Վերիբեանի ընտանիքները և աղ-
ջակները

Փոխան Զարգիսեանի նուիրատու-
թիւները, Տաւադան ընտանիքները Գաթո-
լիկ, կը բաժնուին Ս. Աստուածային Զա-
րգաւանդաց Կաթոլիկական եկեղեցւոյ,
Զորեան Հիմարիկ Յեղափոխական Զը-
րադարին, Տաւադանի Հիմարդարին,
Հայ Օգոսթեան Միւլիքեան:

Ճառագոյթները զրկել:
Fax : 9611-561-680
E-mail : hms@arabianbemco.com
mail@bemco-int.com

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիկի Սուրբ Գեորգիան — Միլոնի
Մար Զանգարի Զարգաւանդարին Սուրբ
Մանուկի առիթ շնորհակալութեամբ ըս-
տաւորէ հետեւեալ նուիրները —

Ալեքսան Արքիեպ 25 եւրօ, Տէր և Տի-
կին Ալեքիզեան 20, Օր. Մարի Տաւադ-
եան 35, Գ. Ժան Թորոնթոյ 30, Տէր և
Տիկին Ժալ Զէնէթեան 50, Գ. Արքիեպ
Տէր Գալուշեան 20, Գ. Արքիեպ Մա-
նուկեան 50, Գ. Ալեքսան Երեւան 20,
Տիկին Ալիս Անճեմեան 100, Տէր և Տիկին
Փեղար Աստուածային 30, Տէր և Տիկին
Արքի Գալուշեան 40, Գ. Կրօն Արքի-
եան 100, Արքիեպ Կարգիսեան 39, Տէր և
Տիկին Մանուկ Երեւան 50, Տիկին Սուրբ
Գալուշեան 59, Տէր և Տիկին Արքի Արքի-
եան 10, Տիկին Մանուկի Զարգիսեան
100, Տէր և Տիկին Ժալ Մուրադեան
100, Օր. Բողա Մեղեան 100, Տէր և
Տիկին Բողա Բարեղեան 150, Տէր և
Տիկին Սարգի Գալուշեան 100, Տէր և
Տիկին Ժանիկ Ժալ 50, Ժալիկ Թէր-
եան 35, Գ. Ժալի Զարգիսեան 50, Տէր
և Տիկին Միլոնի Գալուշեան 300, Օր.
Բողա Գալուշեան 20, Տիկին Արքիեպ
Մեղեան 50, Գ. Զալ Տէրեան 30,
Գ. Ժան Երեւան 100, Տէր և Տիկին Գա-
լուշեան 100, Տէր և Տիկին Գա-
լուշեան 100, Գ. Զարգիսեան 100, Տէր և
Տիկին Ժան Մարգիսեան 20, Ժալ Ալեք-
սան 100, Տէր և Տիկին Ժալ Բարեղեան
100, Տէր և Տիկին Ե. Զարգիսեան 20:

(Շար.)

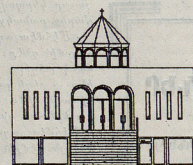
Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauterville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 6069 K 64976

SPI - LEN

FABRICANT DE TRICOTS (HOMMES & FEMMES)
Tél 01 46 30 35 21 Fax 01 46 30 24 33 Email : SPILEN@eol.com

3 rue du bois
92140 Clamart
FRANCE

REUNIONS SPECIALES
avec

Sarkis PACHAÏAN

Pasteur de l'Eglise Evangélique Arménienne de Belgique

Vendredi 8 avril, à 20 heures 30
Eglise Evangélique Arménienne
8 rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

Samedi 9 avril, à 20 heures 30
Eglise Evangélique Arménienne
27 rue Missak Manouchian — 95400 Arnouville-lès-Gonesse

Dimanche 10 avril, à 9 heures 15
Eglise Evangélique Arménienne
8 rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

Dimanche 10 avril, à 11 heures
Eglise Evangélique Arménienne
28 ave. Bourgoin/55 ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

13h Repas
16h Présentation de l'Eglise Evangélique Arménienne de Belgique
et de ses projets.

La M.A.J.C. accueille :

Gérard CHALIAND

Grand reporter, de retour de voyage d'Irak

— Dédicace de son dernier ouvrage
«D'une guerre d'Irak à l'autre 1991-2004» (Editions Métailié)
— Analyse géopolitique : Irak, Turquie, Caucase.

LUNDI 11 AVRIL A 20 HEURES

— Entrée libre —

MAISON ARMÉNIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12-14 rue Saint-Bazile 13001 MARSEILLE
☎ 04 91 50 15 09

[illegible]

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ժամ - Ժող Վարդանան յիշատակին,
Տէր և Տիկին Գրգոր Գարգարեան 200
Երթ կը նուիրեն «Գառա՞ն»-ը: Նոյնպէս,
Մարտէկէն Կարտաճար Արդարանեան և
Հասրի Վարդանան 50 Երթ կը նուիրեն
«Գառա՞ն»-ին, 50 Երթ ալ նուիրան
«Երկրի և Մշակոյթ» կայանի կողմէ:
Քննե՛ք:

François-Joël THOLLIER

Récital de Piano

«LE TOUR DU MONDE
DE LA MUSIQUE
EN 80 MINUTES»
de BACH à GERSHWIN

Concert caritatif au profit de l'Ecole
Hamaskaine de Marseille

Vendredi 15 avril à 20h30

salle Jean Renoir,
31 rue du Général Leclerc
à Bois-Colombes

Ce concert est organisé avec le soutien
de la Mairie de Bois-Colombes.

Renseignement et réservation au :
01.56.83.91.03 / 01.42.29.10.24
06.64.91.51.74

Cathédrale Sainte-Croix de Paris
des Arméniens Catholiques

CONCERT

Au profit de l'Association

«Soisy Pour Keghassar,
en Arménie»

le mardi 12 avril à 20 heures 30
Nariné SIMONIAN
(orgue - piano)

Dominique de WILLIENCOURT

(violoncelle - compositeur)

Mourad AMIRKHANIAN

(baryton - basse)

Au programme :

Caccini — Caldara —

Bach — Durante —

Fauré — Ekmalian — Komitas —

Rachmaninov — de Willencourt

Participation aux frais: 15 Euros —

Etudiants: 10 Euros

Adresse: 13 rue du Perche

(angle rue Charlot) Paris 3^e

Métro: République,

Filles du Calvaire

Réservations: Tél.: 01 44 59 23 50

ou 06 21 86 70 22

ԵՐԴՐԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Մարց Զանգարէ Հոգաբարձութիւնը Սուրբ
Յովհաննէի առթիւ Երդրակալութեամբ ըս-
տացած է հետեւեալ նուիրելը: -

Տիկին Պետրեկ Գառնանեան 50 Երթ,
Պ. Ա. Կեանքի Պարտեան 50, Տէր և Տիկին
Խանթիմեան 30, Տէր և Տիկին Ժ. Խա-
չատուրեան 50, Տէր և Տիկին Ֆիլիք
Գալուստեան և Տիկին Սիլվիէ Գալուստ-
եան 50, Տէր և Տիկին Ժան-Փիլիք Ներկարա-
բեան 30, Տէր և Տիկին Պարտեաթ Բաւեթ,
Օր. Ա. Խաչատուրեան 100, Տէր և Տի-
կին Ժան Աւետեան 40, Տէր և Տիկին Հը-
րանդ Գալուստեան 40, Պ. Ժապէ Գեան 50,
Տէր և Տիկին Խաչիկ Պալ 50, Տէր և Տի-
կին Շահէ Մալախի 50, Տէր և Տիկին
Վարդէ Երզնանեան 20, Տիկին Փարտե-
աւուց Ամանեան 30, Տիկին Կիմ Վիշի-
մանեան 20, Պ. Էլի Գալուստեան 200,
Տէր և Տիկին Իվ Դաւիթեան 30, Տէր և
Տիկին Ժ. Մարտիրոսեան 30, Տէր և Տի-
կին Ներսէս Մարտիրոսեան 200, Տիկին Թոգ
Արքանեան 80, Տիկին Էլիզ Կարապետեան
25, Տիկին Սմաթ Գալուստեան 20, Տիկին
Անն Պէրար 40, Տիկին Գալեան 25, Պ.
Ժանեթ 500, Տէր և Տիկին Գա-
ր Մամեան 60, Տէր և Տիկին Ժան Գա-
նուս 50, Տէր և Տիկին Ժովիթ Մըրթե-
նեան 40, Տէր և Տիկին Խաչատուր Մար-
տիրոսեան 100, Տէր և Տիկին Սեդր Երզնա-
նեան 100, Տէր և Տիկին Ֆիլիք Գալու-
ստեան 100, Տէր և Տիկին Ֆիլիք Գալու-
ստեան 100, Պ. Արշակ Բա-
զանեան 80:

(Շարք)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Պ. Գրգի Կարապետեան 100000 Երթ կը
նուիրէ «Գառա՞ն»-ին, Արթուր Պէլլիքեանի
և Միկիմա Անտոնեանի ծանօտան առ-
թիւ:

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՆԱՄԱՆ
ՀԱՄԱՐ
ԵՆՈՐՀԱԿԱՆՈՒԹԻՄԱՐՔ ՍՏԱՅԱՆՔ
ՊՈՐՏՈ - Հայ Մշակութային Միութիւն
50 Երթ:

Saberatours
Sevan Voyages

à l'Occasion du
90ème Anniversaire
du Génocide Arménien

Pèlerinage
à Deir Ezzor
avec une Messe de Commémoration

Circuit accompagné
du 21 au 28 Avril 2005

• Avion Vols Directs
• Hôtel ★★ ★★
• Pension Complète
• Visites guidées de Damas,
Palmyre et Alep • Hors Taxes d'aéroport.

SABERATOURS
+ 11 RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
+ 46 COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
+ 67 LA CANNIBIERE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
+ 22-38 RUE HAMRABEDOOTIAN EREVAN
TEL 22 55 55 - FAX 56 40 30
saber@armnico.com

CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS
DE FRANCE

SECTION ISSAHAKIAN

MOIS DU LIVRE ARMENIEN

du 5 au 23 avril

à la Librairie

«Chroniques»

10, rue Paul Guichard, 94 Cachan
Grand choix de livres en français sur
l'histoire, la civilisation, la littérature et
l'art arméniens.

Ouvrages de référence et publications
récentes.

Imprimé sur les Presses

du Journal «HARATCH»

83 rue d'Hauteville 75010 Paris

Siret: 571 027 317 000 15

Commission Paritaire: N° 0609 K 84970

SOCOFRAM

SOCOFRAM SARL
3, Allée des Coquellots
Z.A. Hautes Varannes
94471 BOISSY ST LEGER CEDEX
Tél: 01 56 73 93 93
Fax: 01 56 73 93 94

IMPORT - EXPORT

FRUITS SECS — LEGUMES SECS
OLIVES — PRODUITS ORIENTAUX
FROMAGES

DRIED FRUITS — PULSES — OLIVES
ORIENTAL PRODUCTS — CHEESES

17, rue d'Avignon
Bât. C2 — Fruilleg 674
94574 RUNGIS CEDEX
Tél: 01 46 87 40 32
Fax: 01 46 87 12 69
E-Mail: socofram@wanadoo.fr

O.P.A. DISTRIBUTION
M.I.N. 705 Les Arnavaux
13323 MARSEILLE Cedex 14
Tél: 04 91 21 40 20
Fax: 04 91 21 40 28
E-Mail: opadistribution@wanadoo.fr

La M.A.J.C. accueille :

Gérard CHALIAND

Grand reporter, de retour de voyage d'Irak

— Dédicace de son dernier ouvrage
«D'une guerre d'Irak à l'autre 1991-2004» (Editions Métailié)
— Analyse géopolitique : Irak, Turquie, Caucase.

LUNDI 11 AVRIL A 20 HEURES

— Entrée libre —

MAISON ARMÉNIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12-14 rue Saint-Bazile 13001 MARSEILLE

☎ 04 91 50 15 09

TELEVISION
ARTELES HOSPITALIERS DE SAINT-LAZARE
DE JERUSALEM

LES MERCREDIS DE L'HISTOIRE

Le Génocide Arménien

Un documentaire réalisé par Laurence
Jordan, une co-production ARTE-France.
Mercredi 13 avril à 20 heures 45

SOIREE DE BIENFAISANCE

«UN HOPITAL
EN ARMENIE»

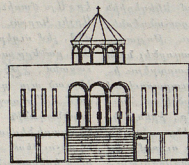
le Samedi 16 avril à partir de 19h30

à la salle des fêtes de Neuilly Plaisance

Au programme :
dîner, chants et musiques traditionnelles
arméniens

(Le génocide arménien en DVD, sortie
le 13 avril, avec un entretien de Yves
Ternon).

Contacts :
— A. Auger : 01. 49. 42. 12. 06
— E. Vartanian : 01. 48. 94. 01. 14

REUNIONS SPECIALES
avec

Sarkis PACHAIAN

Pasteur de l'Eglise Evangélique Arménienne de Belgique

Samedi 9 avril, à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne

27 rue Missac Manouchian — 95400 Arnouville-les-Gonesses

Dimanche 10 avril, à 9 heures 15

Eglise Evangélique Arménienne

8 rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

Dimanche 10 avril, à 11 heures

Eglise Evangélique Arménienne

28 ave. Bourgain/55 ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

13h Repas

16h Présentation de l'Eglise Evangélique Arménienne de Belgique
et de ses projets.

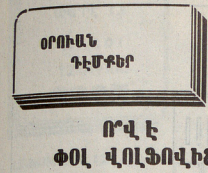
ՄԵՆԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԶԱՅՏԵՐԻ

ԿՐԻՐ ՆԻ ընտրութիւններուն, հայ թեկ-
ունին յաղթած են չորսէն կազմակեր-
պած ընտրապաշարին: Եւ, յառաջիկայն
ըլլալով, Կիւնաճէի ջարդաբանն
հաղթելն միմաստանութեամբ շաբաթ
աղկանայ: — Վերջեան անգամ Բաճիկ
ունին, վերընտրուած Գոյց եռաճէ-
նն իւր ընտրուած Արա Նահաւերան:
Ինտերած Խնայեալ Օրակն:

Վերջերս նախագահ Ջորջ Գուշի անվան խորհրդատուներին Փոլ Վոլֆովիչը դարձաւ Համախարակային Դրամատան անօրէն Վոլֆովիչ կը նշատուի Մ. Ղաւանդեանի նշագրողական Տառանքին ամենախորհրդուն գեներելին: 61-ամեայ Վոլֆովիչը լայն հեղինակութիւն կը խոյնի պատգամաւթեան նախարարութեան մէջ: Ան քննիչներին թիւ երկու անձնակազմներէն կը Համարուի, որ Ե-

ղած է Իրազի պատերազմին ճաղատարակ-էր ևս Իրազ ներկայանալու ճաղատարակ-ութեան ամենաուրիշ կողմնակցութիւնէ մէկը: Վոլֆովիչը միտած անակ աշխատե-թեան քառասուն է, որ Իրազի ճողո-րդատարապետը սպրտանալը պիտ-ուրեմներուն վարակարգային փոխա-րկաններէն: Նախագահ Ջորջ Գուշ կը խօսի թէ Վոլֆովիչը նաեւամարտ է Հա-մախարակային Դրամատան նախագահի պարտաւին խնամք մը պիտի ըլլայ Համա-խարակային տնտեսութեան զարգացման: Համարարանի զատախօսը ցարկ կը վա-րէր պաշտպանութեան փոխ նախարարի պաշտօնը: Ան յաճութեամբ կը վարէր ամերիկացի վարչապետներէ անձնակազմի պաշտօնը՝ երբ Համարարանին ստեղ-ծած է Հասարակականութեան վարչապետ-ային անձնակազմը պիտանք, ապաւինել 3-1 միջոցով անկողնային զինամարտիչներու ևս 700 Հազար զարգացող պարտականութե-ան պիտանք: Մերախօսը, 2001թ. մեծա-

մամոյթեան ծախքով զինք լիազօրեց այս պաշտօնին: Համարարանի զատախօս Փոլ Վոլֆովիչը մտած է 22 Դեկտեմբեր 1942թ., երբ երբ, ծաղումով Լեւոնդայի մտայնէ: Հանգա-հայի զուգահեռ ան տնտեսած է ճաղա-րակային դիտութեան, ապա՝ լրիւ նախ-ըած է ճաղադատարանութեան: Վոլֆովի-չը սեր յարաբերութիւններ կը պահէ Պա-րսի ձեռ: 2003 Զեկտեմբեր, Պաշտա-տարանի ճեմարանին, ան ճաղազի փերկութեան Պաշտարար Արու Պաշտար-գրէր, զիմ կատարուած հերթաւային յար-ձախմէն:

Միջազգային Դրամատան պատմա-րանաւորի մտահոգութիւն կը յայտնե-ի, որ Վոլֆովիչը աշխատեալ խոնարհա-տեղութիւնէ, մը շտան յատկայեւ Ե-րազային ցամաքամասին ներս: Նախա-հանք Ջորջ Գուշի պիտանք Վոլֆովի-չին թիւնակութեան կը նշանակէ, թէ Մ. Ղա-հանդիտու ճարտարական Տառանքին կը փորձեն ընդարձակել իրենց ազդե-լութեան որոյրը այլ մարզերու մէջ եւս:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆԵՐԻ ՈՒ ԲԱՆՏԱՐԳԻՆԱԼՆԵՐՈՒ ՄԱՀՆԵՐԸ

Ամերիկացի լրագրող մը, Թ. Ֆրիտ-ման, արձանագործած է այն տաղա-րանին թէ ամերիկեան քանակի զինուորներ, ԱՄ-Ի-Կ-ի զորքանակներն զինուորներ, կամա-տը կերպով զէն վերափոխած ցոյց փու-տաւ պատահականաբար քանակաւորե-լու և 2002թ. Ի վեր Իրազի և Ամերիկա-նաւին մէջ անտեսաբ 26 մահու պատճա-րած եւս: Մտեց 18թ. անտեսաբ յարա-բարեւ, դատաւոր, հետազոտողը պահա-նըւած է, ուրիշ անտեսաբ հետազոտողի կը տարուի: Լրագրողը յատկապէս կող-մանէ այն տուեալին վրայ որ այս մա-հերի միայն զէն տեսի ունեցած է Ա-րու Կարակի քանակի մէջ, արեւել կը իր-շանակէ որ թիւր վերափոխում, մարմա-նաւ փառ պատմաւորը տնօրէնութիւնը խոսի լրջու պատմով տնտեսականութեան թան չէ ու ալ վերափոխում ունեցողը եր-թի մը զինուոր, կամ քանակաւոր չեն միայն:

տեք, որ թէ Տարեկանիցները ինչպիսի վարչութիւն չեար: 2000 տարի լիտայ չէ Եւրասիականի կեդրեանին տնտես և իրաւեցիք Համարարան: օրը: Իրերի կը զուր չէր թրագր իր հեղինակ կեանքը եր-կեւորած և ամենաշահեղ կրած ևս խաչ-ըած: Իր աշակերտները՝ տաղանքները, որոշեցին շարժանիկ իրենց տաղանքին սկսած դարձր ևս սկսեցին մտորողով աշ-խարհով մէկ՝ Տրեղ խրատներու ան-կեղանցին սկսեցին իմ տաղանքով ճարտարութեան: Եւ իսկ գեներ, թէ ինչ անգրաւեալութեամբ Բերտաուի ու թէ մէ-կէ, այլ երկու տաղանքներ աշխու-թեան հեղ շարժար, յոյժիկ իրենց կեանքը վառեցին: Չեմ կարծում, որ Հանքեր անի ճեղատու ինչ, քան ուրիշ ճողոպոտներ: Այսօր քրեականաւ փա-րկաւորներ կան, որոնք կերպով յոյ-նիկ կը առաքեցին աշխարհեան արմա-նացած ըլլալ ժամանակին: Գոնէ Հալի-սը լիտային զինք խաղաղութեան մէջ: Հա-նքեր խաղաղ զէպը արդարաւոր յար-կաւորը, որուն արմատեան ինչ: Սուտ ևս, շատ ժամանակ չէր անցի, երբ Ար-ժեման շարժար ուշիմ թաղաւորներէն ճրտա Բ. Երբ, Իրական պիտանքով մտածողութեան տը, հաղպայա, որ մի-այն քարոզ չեղէր, ևս մի օր էլ իր քանակ տաղանքից զէպի աշտար փո-քով տակ տաղաւոր Տաղանքին Ար-մանի քեղը: Եւրը մաս և Ս. Գրի-տը կուտարի՞ր ձեռար քրեականաւ Բրտեան: Յետոյ էլ անորով Տաղանքին քանակի աշխարհով հանքեր: Լեզուային

գեներ և զուր կեանք միտարած քրեա-նաւ: Ինչ, երբ անորով քանակի քրեականաւ միտարակ իմ օրով, մաղաչ զինու-որներու մաս ինքնազի ճողոպոտից ինչ կը մտած տես: Երբ ուշիմ նախա-րարութիւնները պիտանքին ձեռնադ-է-լին, ու իր ինքը Բրտեղ, որ ճողոպո-տեան ինչ, Սկսեց զորեկ փառապանք Հալոյ ճողոպոտից Սուրը կեդրեան: Մի քիչ քանակ, անձնակն ձեռնակութեան ևս զերին մասին Տալ ճողոպոտից կեանքը: Թալ տուէր, որ իմ սերտակալ պատմա-րանի հետազոտանք Բրտեղը շարժա-նակ՝ յայտ սկսեալ Հալոյ պատմութեան որոշ միւթ ժամանակներու վրայ: Գի-տու, որ կրնայ միտած թուով իմ ժա-մանակները, լայն ինչ կայ որ, պիտը չէ արմատեան Հալ մարդու: Տիր աշխի-լու տեղեկանքի իր ճողոպոտից սեղ-նակ մասին ևս ի Բրտեղին փորձելու ռու-սականի կը հայրենակեցիներու: Համար-նակ շարժեր: Ետտ չղանգաւոր, անցիմ տաղ:

(Իրեն սերտակալ պատմարան, փոր-ձում եմ Հալոյ քարեղեկ և աշխարհե-լոր վերականգնել Վահանի ծնունդի միջին Ս. Գրիտը խաղաղութեան իմ Կի-րակային զուր զուտ: Ժամանակները): Բերտաուի աշխարհ զալոց, զարգե-լութեան, խաղաղութեան, թաղաւորեց ևս երեք օր լիտայ յարեւելին ամուլեց Հալոյ արդի լիտայ իմ միտանքին քանակաւոր-ձը ամենախաղաղ զարար Տարեկնով

ևս խոնարհար կերպարութեան մէջ է մտած Միլոյ ձեռ, որովով որոշ աշխար-կութիւններ տալ ճալ ճողոպոտից մա-սին: Այլ խոնարհարութիւն ժամանակի մաղաւորի վրայ զերեկի ձեռնազոր արմատարութեան Բարերարութեան մէկեր՝ ժամանակակից տեղտ Հալոյ լը-նալիս զարարից միայն Հալոյ հարաբ-թարմանութեան իմանում եր, որ Բերտաուի աշխարհ զալոց 1000 տարի յե-տոյ ինչպիսի աշխարհ և թաղանքի մեղ-քերու: ձեռ անքանակ արարում էր: Միայն այդ մեղքեր, ինքնազորութիւնը հնչելէ, որ մը Հալոյ թաղանքին զալո-րանի մարդութեան ձեռնազոր թա-հանողներու շարքին: Չեմ ուզում եր-կանի, լուսնա տին է, որ չալ մեղքե-րը Բերտաու իր ձեռ երկրեցի աշխարհ չե-րան: Իրեր կեանք մարդակց փերկա-տար մեղքերի... Եւ անտեսաբ 1000 տարի վերջ, երբ Եւրոպային զրաւ Ստաւեան, երեւում է, որ այլ մեղքե-րը Հանքային աղտում ևս Հալոյն Եւ: Եւ այ մտածում եմ, որ արեւմտ աշխար-հը Վահանի ժամանակին, ինչպիսի ա-տում ևս, Երբ, "անցանակ մաղաւորի", անցել էին միջին Ս. Գրիտը խաղաղ-ութեան: Մտածում եմ, որ այս մարտա-ւոր կարգաւոր՝ որքան Բրտեղանքից կը-րնան հալոյ տալ ինչ՝ ինչ, այսօր Հալոյ քրեականաւ է: Հեմարան է: Ինչ-է, ևս կ'ուզեմ տալ Բերտով շար-տակ:

(Երևան)

(Ետ: 3)

ԱՆԻՇԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՐԱՅԱԼԱՆ ԹԻՆԱՏԱՐԻՆԵՐ)

ԵՐՈՒՆԱԴՆ ԾՏԵԱՆ

ԲԱՆԱՏԱՐԱՌԻՆԵ ԵՒ ԱՄՈՐ

Մարիք երեսն էր երբ հասնեց երէյլի: Իր ռուր երեսն վառեցին պահ մը քա-ւարձ մայրեցի: Կայքերուն ծառ քանակութիւններ չէին երեսալ Մարիք մալ կամեց, ընդամա-տաւոր զալոյն մէջ հալարարար Բրտեղին կը անտեսեց, մարտեղի յարկովով: Հալ տա-րաւորներու լրանքին կէտ Գուշ մը մտա-ծեցին երկու իրենցիկ տաղանքներու-թեան խոյնի ինչին: Երբ լիտայ տաղա-րան միջին կեանքեր տեղ պիտի ունեա-լին մէջ պատերազմուի համար: Բրտեղանքից արք միջինից երկուս-տալը մը մարիք մէջ մտայնաւ մար: Դոք Հալ էր, հարցացաւ հայերին լը-ւով: Ար, պատմականութիւն: Առկիւր ինչպեց: Գուշին: Կեանքից մ...

- Ուշ, տանց վեհեցալի, մենք աղոր-ւած եմ: Գաւառական Բուլիթ ունի՞ր հետե-րի: Բան մըս ալ չունիք: Դիմա մեզի տեղ մը կրնա՞ն ցոյց տալ զինքը անցեցին համար: Չեղի միջին օրէլ տանիմ: - Որ օրէլը, հարցաւորեց, հոս օրէլի նմանող տեղ մը չե՞նք տեսնար կը: Եւ մէկ կ'առանջործեմ, ըստ երիտա-տաղը: Գալեցին լալիւմ ճամբայ ելանք: Է-րէյլից կայքերու զալոցին 15-20 մայրի-կան հետ: Կը գտնուի ևս քաղաքի յոյ-նալ ինչ երբոր Պաղտաւ օրէլին հա-տանք: Երիտաւորը քաղաքեան մեղէն է մենք իր ելանք միւթ անգործ ևս եւ հասնեց տարածօրէն լուսաւորում որաւ մը: Ինչ կ'ուզէր, հարցացաւ երիտաւոր իմ Բրտեղին լըւով: Երեւ տնկողնով անեակի մը: - Անտեսիլ ինչ է: Միայն անեակներ տուէր: - Հալից էր կեր, ըստ ժաղը այս նա-լում հայերին լըւով, արեւմ կ'էր վե-հալ տուէր: մեկ անգործ չե՞նք կրնա-տար: Որի հետեւ, զալեկաններուն ար-դիւնում և զալեկան մէջ մայ, պիտը Ե-ր մարտիկը կրէին: - Բայց մէկ զալեկան չե՞նք, զիմ աղորտում երբ ուս տու պիտի մտնէ: - Այլ մտնի պաշտանակալ Բուլիթ ու-նի՞ր: - Ձ, լան մը չունիք լայն ինչ որ կ'ը-սնեք միջը է: Թեւեռ մեր Բուլիթերը ու-

ղակի զարագանքին զրկում են, վաղը պատի կ'երթնալ կը տալեցին: Կը ցալիմ, լայն ևս լան մէ կը-ը-նար ընէլ, պատմականաւ Հալ երիտա-տաղը որ Ատարաղիցի տաղարի մըն էր, քաղեկեցիկ փանտակալ մը, ինչպիսի խնայող լիտայ, որ չեմ օրէլին մէջ պատմաւորութեան կ'երթ եր մարիք վը-րելու համար: Երէյլին տերը հոս չէ՞, հարցաւոր, ան-լում է մտոր խաւ՝ Թեւեռ ևս հաւանի մէկ զիշերուն ինչպիսի մեղի տեղ աշ-խու: Հոս է, լայն կը ընանալ որ, ինչ որ է կրնամ ձայն տալ: Երէյլին տերը որ Բուլեց մըլ չէ հա-տանք: մեկ անեակի մը տալ, պատմա-ւոր Եւ հետեւալ որ կամ Գալմալեանի ար-տանութեան մը թեքեցին հոս մայու հա-մար ևս կամ հետաւորներ: Գալեցին անեակ ուր Ատարաղիցի եր-րտաւորը ընկերապա, մեկ: - Գիտե՞մ որ, ըստ, Արկի Մուլապա-նան ալ հոս է: - Որ, հարցաւորեց, վրանեկո՞ւմ մէջ... Ձէ, հոս զալալը տան մը մէջ պահե-լում է: Զեռո՞ւ է տուէր: Երբ օրէլին մտնել է: Երիտաւորին խոյնիցից որ կրէին անկողնային ինչու տալ Արկի Մուլապ-նանին որ Պաղտաւ օրէլին զալեկալ է: Կէ կ'արկին է՝ մարիք օրէլ ընէ: Կը ժալ ետը Արկի Մուլապանեան իրորգաւոր զէպով որ ներս մտաւ ան-կանի: Համարուեցան:

- Ինչպիսի մեղաւորութեանց, երբ Եւ Մարիք, Բրտեղին մէջ ընծ կ'երթ-է, հարցացաւ զան Բուլիթ: Մոտմարտեցիցից Եր Բուլեցանեանից Եր Գալմալեանից Եր Գալմալեանից պար-զեցիցի մեր կայքերին: Զոյա ինչ պիտի ընէ հարցաց: Զոյա պիտի հետաւորներու, Թեւե մեր Բուլիթը: Գալմալեան համար զրաւ էր, լայն չե՞նք գեներ ինչու՞ մէկ ինչ ար-կին: Մուլապանեան ինչ որ պիտ յայտնի չօրորողից, Թէ զինքն ալ Գուշ, պատմա-ւորը համալ էին Գուշին, տալեց յե-տալ պարագային տարազերներու վիճա-մի կ'երթարուէր: Բաւերին հոյի Գուշին Հալոյն Ե-րանք, զարգացող, լայն մէկ զալալը Իրիկի մըլ զրին էլ Թեւե զալի Իրաւը հիմի խոնարհարութեան երկրաւոր: Համար, քաղաքաւորար Եր, Գալեկին Արմանի, Կարաւան երեւոյթները, Միտաւ Բրտեղանը, Եւրո Անեմանը, Համարարան և Թեքին Բուլեցանը մե-կն էին: Գալմալ տարին ու հոս քանի մը օր քանակութիւն կուր, չե՞նք մեկ պիտ չեղ-կար զրին ու երէյլի զրին: Հոս կը-ցանք լայն մը օր այս օրէլ մայ, լայն լիտայ սկսեցին կուտ, արդեհան Հալոյ լիտայ խաղաղման յարկաւոր: Զա-լալին մէկ զալալ: Բուլե Հալեկը պար-տաւոր էին քաղաքից երկուս ևս հանի-կան սու մաս սկիւ ըլլալ: Տեսաւ որ զարթ մէկ օր, ստակուկանք տան մը մէջ ծածկում մայա:

(Ետ: 31)

La M.A.J.C. accueille :

Gérard CHALIAND

Grand reporter, de retour de voyage d'Irak

- Dédicace de son dernier ouvrage
- «D'une guerre d'Irak à l'autre 1991-2004» (Editions Métailié)
- Analyse géopolitique : Irak, Turquie, Caucase.

LUNDI 11 AVRIL A 20 HEURES

— Entrée libre —

— MAISON ARMÉNIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE —

12-14 rue Saint-Bazile 13001 MARSEILLE

☎ 04 91 50 15 09

TELEVISION
ART E

LES MERCREDIS DE L'HISTOIRE

Le Génocide Arménien

Un documentaire réalisé par Laurence Jourdan, une co-production ARTE-France.
Mercredi 13 avril à 20 heures 45

Avant 1894, trois millions d'Arméniens et autant de Turcs formaient la moitié de la population de l'Empire ottoman. En 1917 deux tiers des Arméniens auront été exterminés. Le processus d'élimination s'est mis en place petit à petit. Le 24 avril 1915, l'arrestation de 650 notables sonne le début d'épouvantables massacres (Télé 7 jours).

(Le génocide arménien en DVD, sortie le 13 avril, avec un entretien de Yves Ternon).

**CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS
DE FRANCE**

SECTION ISSAHAKIAN

MOIS DU LIVRE ARMÉNIEN

du 5 au 30 avril

à la Librairie

« Chroniques »

10 rue Paul Guichard, 94 Cachan

Grand choix de livres en français sur l'histoire, la civilisation, la littérature et l'art arméniens.

Ouvrages de référence et publications récentes.

**ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE**

Փ Մ Ի Ր Ջ

François-Joël THIOILLIER

Récital de Piano

«LE TOUR DU MONDE
DE LA MUSIQUE
EN 80 MINUTES»

de BACH à GERSHWIN

Concert caritatif au profit de l'Ecole

Hamaskaine de Marseille

Vendredi 15 avril à 20h30

salle Jean-Renoir,

31 rue du Général Leclerc

à Bois-Colombes

Ce concert est organisé avec le soutien de la Mairie de Bois-Colombes.

Renseignements et réservation au :

01.56.83.91.03 / 01.42.29.10.24

06.64.91.51.74

Imprimé sur les Presses

du Journal «HARATCH»

83 rue d'Hauteville 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15

Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Cathédrale Sainte-Croix de Paris
des Arméniens Catholiques**CONCERT**

Au profit de l'Association

«Soisy Pour Keggassar,
en Arménie»

le mardi 12 avril à 20 heures 30

Narine SIMONIAN

(orgue - piano)

Dominique de WILLENCOURT

(violoncelle - compositeur)

Mourad AMIRKHAHIAN

(baryton - basse)

Au programme :

Caccini — Caldara —

Bach — Durante —

Fauré — Ekmalian — Komitas —

Rachmaninov — de Willencourt

Participation aux frais: 15 Euros —

Etudiants : 10 Euros

Adresse : 13 rue du Perche

(angle rue Charlot) Paris 3^e

Métro : République

Filles du Calvaire

Réservations : Tél.: 01 44 59 23 50

ou 06 21 86 70 22

ՇՆՈՐՀԱՎԵԼԵ

Փարիզի Մարի Բովանան - Մերոյի
Մարի Զանգի Հայաստանից Մարի
Մեծանի արիւն չորսակալութեամբ ըս-
տացած է Հանուար ներքերը -

* Գ. Անթիւ Արփան 150 երթ, Տէր և
Տիկին Մարթն Մարեան 150, Տիկին Ան-
նի Բարսեղեան 40, Տէր և Տիկին Փիլի
Յակոբեան 50, Օր. Վրդեմ Օհանեան
20, Օր. Փիլի Նարեկեան 50, Տիկին
Սիրանուշ Արքեան 30, Օր. Սոֆիա Բա-
րսեղեան 60, Տիկին Բարսեղ Բարսեղեան
30, 49, Տէր և Տիկին Պարսեղեան 30,
Տիկին Անի Բարսեղեան 100, Գ. Փայ Տէր
Յակոբեան 35, Գ. Շառլ Երզրանեան 35,
Գ. Փայ Տէր Յակոբեան 100, Տէր և Տի-
կին Կարապետ Տէր Յակոբեան 50, Տէր և
Տիկին Անի Բարսեղեան 30, Գ. Նարեկ-
եան Բարսեղեան 150, Օր. Երզրանեան Մա-
րեան 20, Տիկին Աննի Օհանեան 25,
Գ. Շառլ-Սոֆիա Բարսեղեան 50,
Տէր և Տիկին Զ. Տէր Մարտիրոսեան 30,
Օր. Շառլ Բարսեղեան 30, Տէր և Տիկին
Հանրի Մարտիրոսեան 25, Տէր և Տիկին Դա-
միթ Փարսեղեան 20, Տէր և Տիկին Շառլ
Մարտիրոսեան 100, Օր. Գարսեղի Գե-
որգեան 40, Տէր և Տիկին Պարսեղ Օր-
տիրոսեան 100, Տէր և Տիկին Մա-
րեկ Զարմանեան 50, Գ. Կարապետ Աննի-
եան 200, Գ. Պարսեղ Տէրեան 30, Տիկին
Մարտիր Քէլեան 20, Տէր և Տիկին Զա-
րար Մէլիքեան 40, Տէր և Տիկին Դա-
միթ Պարսեղեան 150, Տիկին Անի Աննի-
եան 25, Տիկին Մարի Պարսեղեան 100, Տէր
և Տիկին Տէրեան 24 Քէլեան 100:

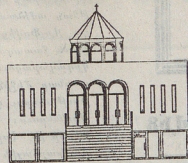
(Երթ.)

Date à retenir

La Section «Issahakian» - Banlieue Sud
de la Croix Bleue des Arméniens de
France présente

« BRATSCH »

Le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Géméaux à
Sceaux.

REUNIONS SPECIALES
avec**Sarkis PACHAIAN**

Pasteur de l'Eglise Evangélique Arménienne de Belgique

Dimanche 10 avril, à 9 heures 15

Eglise Evangélique Arménienne

8 rue du Groupe Manouchian — 94140 Alfortville

Dimanche 10 avril, à 11 heures

Eglise Evangélique Arménienne

28 ave. Bourgain/55 ave. Victor Cresson — 92130 Issy-les-Moulineaux

13h Repas

16h Présentation de l'Eglise Evangélique Arménienne de Belgique
et de ses projets.MANIFESTATIONS
DANS LE CADRE DU 90EME ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE DES ARMÉNIENS**NICE**

— 18 avril

Colloque sur «Les Génocides» intitulé: «L'IMPRESCRIPTIBLE» Pourquoi
nous n'arrivons pas à tirer les leçons de l'histoire ?

Organisé par le CRIF Régional et le Conseil Communautaire Arménien de la
Côte d'Azur, ce colloque introduira la notion même de génocide autour d'in-
tervenants de différentes disciplines : professeurs, juristes, historiens,
rescapés... Il se déroulera dans l'Amphi de la Faculté de droit et des scien-
ces économiques de Nice Sophia-Antipolis.

Interventions de: M. Robert CHARVIN, M. Jean-Baptiste RACINE, M. Gérard
RABINOVITCH, M. Roger BERNARDINI.

— Concernant le GENOCIDE ARMÉNIEN :

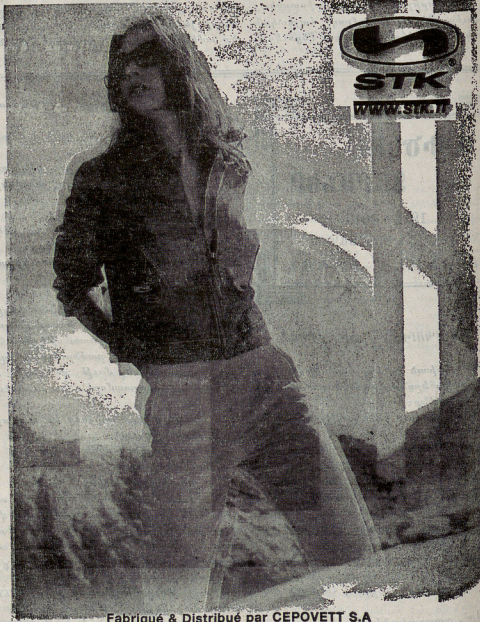
Intervention de M. YVES TERNON, Docteur et HDR en Histoire,

Spécialiste des génocides «Les génocides du XXe siècle»

et du rescapé M. Sheboub GEDIK.

— Le génocide juif : intervention de Mme Michelle MEROWKA, Docteur ès
anthropologie, et M. Charles GOETTLEBE, rescapé de la Shoah

— Le génocide rwandais.

Fabriquée & Distribuée par CEPOVET S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX

Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - E-mail : stk@stk.fr

5 *purp*: purple

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ
ՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐՈՒՆ
ԴԺԳՈՂՈՒԹԻԻՆԸ

«Աղատաղբուած տարած քնեւի պաշտ-
պանութիւն»՝ նախածնունդիւնը Արարի-
չ իտաւորի Յայտադրութիւն մը հրա-
պարակած է, քննողատնութիւնը համարը Դե-
մարդեան հարցին մէջ Հայաստանի ու
Դարձաբերի պատասխանատւութիւնը վա-
նը քաղաքականութիւնը, նախա-
յալ տնոր :

[illegible]

Նշեալուսէ՛ք թէ՛ յայնպիսի կողմը
առիկ տնտեսական Միջին Նախ-
գահներէ տառաջները տեսանէ՛ք
ամէն, կամօրք կըրկով շքեշտաւեալ
թիւնը ի՛նչ զինուորի պարտաւոր
ընտանեացի: Նախգահներէն պարտ
Նախ կոյտն թէ՛ ինչ՝ թերեւոր թէ՛ տոյ
Նախաւս պայմանները՝ չոյ յաճեալու
կըր ցարտն թէ՛ օրինակ, թէ՛ փոխադր
թէ՛ Նախարարէն ի՛նչ իմացով ի՛նչ
նախաւս կողմէն ինչպէ՛ս ի՛նչ
Ինչպէ՛ս ի՛նչ ինչպէ՛ս տարածք ի՛նչ
Ինչպէ՛ս ի՛նչ կամ՝ ամենակողմ ինչ
գտնի ամենին ընդհանր իտալացի
պայմանի թերեւորս որպէ՛ս անկում
գտնեալ ինչպէ՛ս:

[illegible]

Պատասխանում տարած քննրի պաշտ
պատմությունը կազմակերպությունը
կրկին ուղևորվել վարչախումբի զա
րթարական գաղափարներին շարժող
կրի ունեցածին շարունակությունը
նշվող պարտություններ։ Այդ գաղա
փարներին պատկանում է ճշգրտում
հետևյալը կը միտն լավացնել հաջող
քննրը, արված անհրաժեշտ մտայնում
առնալ տանելով դեպի մանրակրկին հետ
անցնելով տեղի մեջ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՎՐԴՈՎՈՒՄ
ՄԱՐՍԵՅԼԻ
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ
ՊՂԾՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

[illegible][illegible]

Բարդ խաղերից ուժգնորեն դուրս-
գրգռվելից պատասխանալու կամ մե-
ղադատության անհրաժեշտության առ-
թիվը արարել: Հրահանգին փողովորդ
զղարկում է Քաննի եւ չպատասխանելու
դրանով անհամար օրեր զբաղվեցավ մի
սովորական հաշվապահի պատասխանալու
վճարման եւ արժանապատիվ կեցակոմ-
ունայն ապրիլին այս օրերուն երբ պիտ-
իսկին Հայոց Յեղուպյանի միջոց
ապրիլիցի անմահայն ձեռնարկները:

Զորեկացի Մարկի 13-ի տարեկան ժա-
նուրը՝ «Լա Փրոնկան» եւ «Լա Մարքեզի»
շալիս սիւնակներ կը շաղկապեն, նկար-
եմքով:

Արարքը խտորէն դատաւարտած էն
ԻԻ.ՏԷ.ԷՖ.Ի երեսփոխան Է. Երջնայի
խորհրդական Ռոտի Սալ Է. Ֆրանսաշ
Կազմակերպիչ Էննի Է. Համակարգում
Խաչատրյան (ՍԻ.ՍԻ.Ս.ԷՖ.) :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԳԼԽՈՒԹԵԱՆ ԵՆՈՍԱԶ»
 խոգազրին տակ Լիպեթասիումի մէջ (Ապ-
 րիլ 13) Սոֆի Ռաբիէն յօդուած մը ստոր-
 լիագրեց ի նորի իրեկեալ Արեփ տիկնոջ
 Կատանիսիւրին առթիւ, Հայոց Ցե-
 ղասպանութեան նշուիրուած: 1915ին եւ-
 րոպայի իր զրէ թերթը, Օման-
 եան Կալիֆօրնիոյ ժողովուրդը մը

**ՀԱՅԵԻԹՈՒՐԳ
ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՍԱԼՅՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ**

Այլևս որդւ է. այնքան ստեղծ որ կան
մօտ դարձւ մը ծանախելու արքը կար
դարդորդի դախիկներուն, կամ այլ պատ-
րուակով դրօսարժեքներն լաւագոյն
պահ պահելուն հետամտ շալթի, թրքա-
կա պաշտօնական թէրք բռնաւ ալլախիկի
տեսակէտ անոնց ու իւրք բողոքիկ տալով
մէկտեղով թուրքեր, անթիքիկան պիտու
հաշիւի շարալով մը ինքնեցիկ տրամարե-
լէ պիտի չլողնին: Երէկ Միմէտթաւ չը,
ստիք Սիւրիքիկ, կարտաւոր այսօր հա-
տօմ է Երօպա:

ԱՌԵՐԵՐԻՆ Զամյապետը ծնած տե-
ղիվերից հրոճ էր հին պարտա-
տան 1915թ թիվով Հայաստանը ճամ-
յապետանմանը: Տաղիվերիցը: Ա-
նի ճակատան արվարձան ունեցող
Գոհոսեց, պատմաբանը որոշեց մերթ-
նից մամուլից, կրած մամուլի մարդիկ
հետո ինչ որտեղ պայտալեցան, «հրե-
կա» լինելով, «գաղափար» լինելով
հեր: Այսպես՝մերից, եռադար ինչ ճամ-
յապետը ի պատմաբանու է կարելի
Համար: Ան տեղի հիմնույն Սապյալու-
րիցանման ու ճամյապետ մէկ պար-
ջի ու իր հերթավայր Սապյալուրից
մարդի սնվեցան: Գաղափարիցին
և՛ Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս.
Մամուլ Մ. Առեց, պատմաբան է Կ.
պարտաբան է Զեհարեցի պատմաբան Ս.
Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս.
հրեկան, Անի էր ինչ ճամյապետ
արվարձանից՝ արվարձան, պատ-
մաբան, կազմակերպիչներ է կերպ-
րուհի: Օսմանյան կայսրության ին-
չից ընթացի, 1878-1922՝ 31 մամուլից

«ԹՈՒՐԿԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ. ԿԱՄ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲՆԱՊԱՀ
ԹՈՒՐԿԸ ԹՈՒՐԿԻ

Ինչպես ասողքսմ էինք, «Պրեզիդենտը» անգլիակ ապագան՝ հաղորդում և նախդիմում էր տեղի կոնգրեսին Ապրիլ 12ին Միջպարզիկի հետ, կազմակերպելու ընդգրկված Մորթերերի և թույլատրված երեխաներ, ձ. հոգանքներին: Հայ Դատը ընդգրկված էր անհատական տարբեր խորանքներով ներկայ գտնված է այդ աշխատանքին ու հաղորդակցվածքին էր անդադարապես կենտրոնացել: Կարգվել էին այդ տեղեր, կատարվել էին մարդ աշխատել էր կես կողմնորդի ու «երգանք»՝ «բանակ»՝ միջկողմնորդի այ ընդերք թույլ է ամեն քան առանկ էր: Երկրորդ անհատական այ ան էր թույլատրվել քանակ ապագան տարբեր, լավագույնը: Թեև ցուցանվել էին «ապագան» ժամանակը Հայերը՝ Հ.Տ.Տ.Տ. է. Մ.Մ.Մ.Մ.Մ.

[illegible]

պատմաբաններին, ընկերաբաններին, փիլիսոփաներին ևն թանկ մը առնուելին: Արդեք ինչ հայկական են — Ա. Աբրահեմ, Ս. Աստուփեան, Ռ. Յովհաննէսեան, Ս. Փայաջեան (ԱՄՆ), Ռ. Փառնոտեան (Գառնատ), Է. Մաշհաջեան (Պոլիս), Ք. Փորոտեան (Յըրասաւ), Մ. Մաքիմատեան, Տ. Սարգիսեանեան (Հաստատն): Թուրքերը. Աբշամ-Պերթթալիսի Կարապետյանի կործակիչ մօտ տեսնեալ մը: Կան թանկ մը ալ ստանալու ալ:

[illegible]

Այդքան փափուկ է հայելաթուրքեայ
դիմանականներու համախոհական տա կա-
ռոյցը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Եան- այլեւս իւրացուած ընական հակա-
կշիռով կը մնան արտօնեալ սահմաններու
մէջ :

ձ. Խորաթմիրը բացման խոսքով իսկ զը-
ծած է այդ սահմանները, շրջանցելով՝
«ցեղապատկառիկ» երբը որպես «պատ-
մական մեկնարանություն»։ Թ. Աբգամ
նեխիբ բրած է Թուրքիոյ մէջ զիւնները
մարդարդարելու, խելորդիւններու, կեղ-
ծելու մի՞նչ աշխատանքը, անոնց վրայ
աշխատելու թեկնածու ներկայացողնե-
րու եղած պայմանախնդրքը։

Երկու Հայերեն է. Մաշտոցյան "ցեղասպանության" երբը համաժամանակ է իրավաբանական առումով և Համարած ամեն երկխոսության խղճողություն: Ըսած է թէ թէ՛ թուրքերուն, թէ՛ Հայերուն համար "ինքնութեան վրայ դրած արդիւր ինքնընդունութեան կը վերածուի", այսպէս եզրակացուցած է իրբանական տեսակետով թէ Հայերը ունի Հայրական եւ Թրքական երկու արարքը մտնելուն:

Հ. Տիրքը ըստձ է թէ տեղին է ախոր-
ւան ընկերութենէն պահանջել որ սահ-
մանէ 90 տարի առաջ պատահածները ա-
ւելի լարմար դատած է հարդ տայ թէ աղ-

ընկերությունը կառածը կ'աբաժնայ, թէ կ'ընայ ի՞նչն չգիտեմքը պատասխան տալու րա՞ծն է թէ չէնկերութիւնը յարաբերութիւններ չեն սահմանափակիր Պատ. Եւրոժանն չըմտիրով, թէ կ'արէ զապա- րակայ, իրենցարքը պատասխանէն աւելի անձային չեկողոյն: Կ'ընած է պատ. Եւրոժն մէջ ներգոյշանելը, պատասխանատուութիւնը, չ'աւելիրով զանոնք նկ- տուն լրջալը: Նախերթը աճէն մայրաքա- նաքալ յարաբերութեան Նախատեսման:

Մանոթ բլլալով եւրոպացի բնապահն-
եր Թուրքիան իր պատմական պատա-
խանաւորութիւնը իր իրօքին, գալն չգի-
գելու մնալուն ջանքին, կարելի չէ տար-
բեր եղբայրացութիւն առ Սթրասպուր-
կի ճանդկաւորին. զի իօտէր իր լոյսա-
պահուն, յարմար ծիւղի վայր յարմարա-
գուն լաւտ մը եղած է Թուրքիոյ ճամբը:

(*Temp.* 34)

(Ծառք Դ Ե)

1915 ԱՊՐԵԼ 2005

PARIS

SAMEDI 23 AVRIL, 11h30 : Hôtel de Ville de Paris, le maire de la capitale, Bertrand Delanoë reçoit la communauté arménienne — sur invitation. Pénse d'une médaille du courage et de la justice à deux intellectuels turcs.

16h30 : Rassemblement (angle ave. des Champs-Élysées et de Friedland) et marche exceptionnelle sur les Champs-Élysées en présence de personnalités, d'élus et de l'ambassadeur d'Arménie. Ravivage de la flamme du soldat inconnu — musique militaire.

A partir de 19h : Veillée du souvenir organisée par les organisations de jeunesse — carrefour St Germain jouxtant l'église St Germain.

DIMANCHE 24 AVRIL, 10h : Messe de requiem en la cathédrale apostolique arménienne, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

16h30 : Rassemblement devant la statue du RP. Komitas — Place du Canada — en présence de personnalités et d'élus politiques — Allocutions — Départ du cortège en direction de l'ambassade de Turquie.

LYON

DIMANCHE 24 AVRIL, 16h : Messe de requiem en la cathédrale St Jean, célébrée par Mgr Norvan Zakarian; homélie prononcée par son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules.

17h : Rassemblement devant la primatiale St-Jean et préparation du cortège avec remise d'œuvres à déposer place Antonin Poncet, terme, de la manifestation.

18h : Pose symbolique et bénédiction de la première pierre du Mémorial du génocide des Arméniens, place Antonin Poncet, cérémonie du dépôt des gerbes.

18h15 : allocutions de son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules, Ganda Camara, au nom des peuples victimes du génocide et de crimes contre l'humanité, des représentants de la communauté arménienne, Michel Mercier, président du Conseil général du Rhône, Jean-Louis Touraine, premier adjoint au maire de Lyon.

VILLEURBANNE

VENDREDI 22 AVRIL, 20h30 : Soirée de Commémoration organisée par l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole Markarian-Papazian de Lyon — Centre Culturel de Villeurbanne: 234 cours Emile Zola 69100 Villeurbanne — Sous la présidence de M. Jean-Paul Bret, Maire de Villeurbanne et du patronage de Mme Arpiné Markarian. — Avec le soutien de la Ville de Villeurbanne et de CCAF — Conception et mise en scène Jirair DJOLAKIAN — Avec la participation des Anciens Elèves, la troupe de danse «Daron» de la MCAD, l'ensemble de musique traditionnelle «Spitak» et des chorales «Komitas» et «Guilligüia»; — Entrée libre.

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳՄԱՆԱՄԱՆ»

ՀԱՄԱՐ

ԵՆՈՐՀԱԿԱՌՈՒԹՅԱՄԲ ԱՍՏՈՍԱԲ

ՓԱՐԻՋ — Տիֆլիս Ամալիա Կեղեկյան
100 երգ:

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES —
BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK —
FASNACHT — FUSARO — GUIRAMAND —
LESUIER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30

GALERIE FRAMOND

3 rue des Saints-Pères 75008 PARIS

Dans le cadre des commémorations du 90e anniversaire du génocide arménien

L'ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE ARMÉNIENNE
DE CHAVILLE
vous invite

le samedi 16 avril à 20h45

à la soirée de présentation de l'ouvrage
« JOURS DE CENDRES

A I S T A N B U L »

de BERDJOUHI

(1889-1940)

enseignante et femme de lettres

Présentation et dédicace par Anne

Barséghian, petite fille de l'auteur.

Eglise arménienne

6 rue Père Komitas Chaville

— Entrée libre —

mitas» et «Guilligüia»; — Entrée libre.

SAMEDI 23 AVRIL, 17h : Inauguration du Mémorial pour la reconnaissance du génocide arménien.

18h : Inauguration de l'exposition «Aprovian, ma sœur jumelle» (Hall de l'Hôtel de Ville, 2ème étage).

VALENCE

22 AVRIL : Concert de chorales, église Saint-Jean.

23 AVRIL : Plantation d'un arbre au parc Idjevan; veillée devant la stèle du génocide.

24 AVRIL, 10h : Messe et requiem; **17h :** Rassemblement au Champ de Mars, lâcher de 90 ballons — défilé; **18h30 :** Rassemblement officielle à la stèle du génocide.

20h30 : Soirée au Théâtre Municipal.

MARSEILLE

VENDREDI 22 AVRIL, à partir de 10h : «90 heures pour se souvenir des 90 années écolées». Journée de relais des personnalités locales et nationales entre les paroisses des trois confessions arméniennes de Marseille. Départ **10h :** Campagne Frère, **11h :** St Antoine, **12h :** Bd Oddo, **13h :** St Jérôme (petite pause), **15h :** Beaumont, **16h :** St Loup, **17h :** Ste Marguerite, **18h :** Cathédrale (Prado). Chaque relais est assuré par un ou deux personnalités suivies d'un cortège de voitures. Dans chaque paroisse une prière peut accompagner les équipes. **21h :** troisième veillée à St Jérôme ayant pour thème: «Regard de l'Eglise sur le génocide».

Eglise apostolique arménienne Sts Sahak-Mesrop : St Jérôme, 6 boulevard Charles Zeytounian 13013 Marseille.

SAMEDI 23 AVRIL, 19h30 à 21h30 : Meeting avec René Dzagoyan et le Prof. Gérard Dédéyan — Dock des Suds, 12 rue Urbain V°.

DIMANCHE 24 AVRIL, Matinée : Cérémonies à Aix-en-Provence, Gardanne, les Pennes-Mirabeau, Cabriès-Calas, Toulon. **A partir de 14h :** Rassemblement devant David — Défilé; **15h :** Rassemblement devant le Consulat de Turquie; **16h30 :** Procession vers Cathédrale — Dépôt d'œuvres sur la stèle; **18h :** Cérémonie œcuménique de la Cathédrale de la Major (quai Joliette). Homélie prononcée par son Eminence Mgr Bernard Panafieu, le Cardinal Archevêque de Marseille; **18h30 :** Extinction de la flamme par un jeune.

NICE et CANNES

SAMEDI 23 AVRIL, de 18h à 21h : Veillée commémorative — **18h :** Rassemblement sur la place du Palais de Justice de Nice — organisée par les jeunes de la communauté : Le Nor Seroud de Nice et la JACA (Jeunesse Arménienne de la Côte d'Azur) — Stand d'information, distribution de tracts, fascicules...

DIMANCHE 24 AVRIL, 11h30 : Réquiem en l'église arménienne Sainte-Marie de Nice; 281 boulevard de la Madeleine 06000 Nice.

14h15 : A Cannes: Rassemblement au Square de Verdun, devant la stèle Pointe de la Croisette à Cannes, près de Bijou Plage, Parkant assuré.

14h30 : Début de la cérémonie: discours et dépôt de gerbes à la mémoire de nos Martyrs et Anciens Combattants et Résistants Français d'origine arménienne morts pour la France, en 1914-1918 et en 1939-1945. Une prière sera prononcée à la mémoire de nos martyrs par le Père Vatché Hayrapetian, curé de l'église apostolique arménienne de Nice.

16h : Rassemblement sur la Promenade des Anglais (face aux Phocéens) pour la manifestation à Nice.

16h30 : Marche du souvenir à la mémoire des victimes du génocide arménien de 1915 et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945. Marche qui se déroulera jusqu'au Monument aux Morts.

17h : Dépôt de gerbes à la mémoire des victimes du génocide arménien de 1915, et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945.

BORDEAUX (Cenon)

DIMANCHE 24 AVRIL : La Municipalité de Cenon convie à célébrer la commémoration du génocide arménien conjointement avec les célébrations de la Journée du Souvenir des Déportés. **10h45 :** Début de la manifestation par le rassemblement à la Mairie; **11h :** Défilé vers le Monument aux Morts; **11h15 :** Dépôt de gerbes — Les allocutions seront prononcées dans la Salle du Conseil Municipal. — Dévoilement du tableau in memoriam de Guillaume Tounanian «Présence», œuvre inspirée du sacrifice des victimes) — Exposition ouverte en permanence à la Maison des Associations de Cenon.

ARMENIE

Vols Directs
PARIS | IRÉVAN | PARIS

Séjours à la Carte

Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tel 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
46, cours de la Liberté 69003 Lyon
tel 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevanselectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Candiebre 13001 Marseille
tel 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tel 52 55 55
fax 56 40 30
saber@armmin.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION
AVEC LA NOUVELLE
COMPAGNIE ARMÉNIENNE

Armavia
Արմավիա

(Երբ Ա. Եղիմ)

Տեղ տարեկան, համար: Այս շնորհ
կը բացատրվի ամիս ր մեծ փորձառու-
թեան տեղ է, իսկ համարները համար
համար շատ հաշվարկով է իրական-
թեան նկատմամբ: Ինչ է ր վճարան
գեր խաղաղու է Երևանի (հարկադիր)
հարկեր մեծ, հարկադիր ձևով հարկադիր
թեան 2005 շնորհներին, մեծ կործ-
նակից ժողով հաշիվ ձեռնարկ գրառու-
մին:

Ս. ՄԵՍՐԱՊ
ՄԵՍԿԱՌԻԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգաբայի, Ապրիլ 21,
ժամը 20-30ին

**ԳԻՐԱԿԱՆ-ԵՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԵՐԻՊՈՑԻՐ**

Կը խաղաղի՝
երգերի՝ ՄԱՐԻ ԲԱՅԵՆՆԵՆ
Արտադրող
ՄԱՐԻՆ ՍԻՐՈՑ ՏԱԿ

ՀԱՅԵՐԱՊԵՏ ՄԻՐՈՑ ՏԱԿ

10 bis, rue Thoun, Paris 5^e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Մուտքը ազատ է —

**Association Arménienne
d'Aide Sociale**
au service des Arméniens
depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS

☎ 01 39 83 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel: aas.paris@free.fr

**Maisons de retraite
médicalisées**

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67

— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24

— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE
POUR LE DÉVELOPPEMENT
13/3 Khandjand, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

բօր եւ աղցականին՝ Ծիլիկի
առթիւ :

1915 ԱՊՐԵԼ 2005

PARIS

SAMEDI 23 AVRIL, 11h30 : Hôtel de Ville de Paris, le maire de la capitale, Bertrand Delanoë reçoit la communauté arménienne — sur invitation. Remise d'une médaille du courage et de la justice à deux intellectuels turcs.

16h30 : Rassemblement (angle ave. des Champs-Élysées et de Friedland) et marche exceptionnelle sur les Champs-Élysées en présence de personnalités, d'élus et de l'ambassadeur d'Arménie. Ravivage de la flamme du soldat inconnu — musique militaire.

A partir de 19h : Veillée du souvenir organisée par les organisations de jeunesse — carrefour St Germain jouxtant l'église St Germain.

DIMANCHE 24 AVRIL, 10h : Messe de requiem en la cathédrale apostolico-arménienne, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

16h30 : Rassemblement devant la statue du RP. Komitas — Place du Canada — en présence de personnalités et d'élus politiques — Allocutions — Départ du cortège en direction de l'ambassade de Turquie.

LYON

DIMANCHE 24 AVRIL, 16h : Messe de requiem en la cathédrale St Jean, célébrée par Mgr Norvan Zakarian; homélie prononcée par son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules.

17h : Rassemblement devant la primatiale St-Jean et préparation du cortège avec remise d'œilllets à déposer place Antonin Poncet, terme de la manifestation.

18h : Pose symbolique et bénédiction de la première pierre du Mémorial du génocide des Arméniens, place Antonin Poncet, cérémonie du dépôt des gerbes.

18h15 : allocutions de son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules, Ganda Camara, au nom des peuples victimes du génocide et de crimes contre l'humanité, des représentants de la communauté arménienne, Michel Mercier, président du Conseil général du Rhône, Jean-Louis Touraine, premier adjoint au maire de Lyon.

GRENOBLE

FACE AU NEGATIONNISME

Aspects historiques et juridiques du génocide des Arméniens et des Juifs
COLLOQUE

Mercredi 20 avril à 14 heures 30

Maison de la Culture Arménienne — 15 Cours de la Libération avec la participation de

Tal Bruttman et Yves Ternon Historiens
Rose-Marie Frangulian et Eric Hattab Juristes
organisé par

La Maison de la Culture Arménienne de Grenoble et du Dauphiné
La Fédération des Associations Arméniennes de l'Isère
Le Conseil Représentatif des Institutions Juives de France
Section régionale Grenoble-Isère

VILLEURBANNE

VENDREDI 22 AVRIL, 20h30 : Soirée de Commémoration organisée par l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole Markarian-Papazian de Lyon — Centre Culturel de Villeurbanne: 234 cours Emile Zola 69100 Villeurbanne — Sous la présidence de M. Jean-Paul Bret, Maire de Villeurbanne et le patronage de Mme Arpiné Markarian. — Avec le soutien de la Ville de Villeurbanne et de CCAF — Conception et mise en scène Jirair DJOLAKIAN — Avec la participation des Anciens Elèves, la troupe de danse «Daron» de la MCAD, l'ensemble de musique traditionnelle «Spitak» et des chorales «Komitas» et «Guilgula». — Entrée libre.

SAMEDI 23 AVRIL, 17h : Inauguration du Mémorial pour la reconnaissance du génocide arménien.

18h : Inauguration de l'exposition «Apovian, ma sœur jumelle» (Hall de l'Hôtel de Ville, 2ème étage).

VALENCE

22 AVRIL : Concert de chorales, église Saint-Jean.

23 AVRIL : Plantation d'un arbre au parc Idjevan; veillée devant la stèle du génocide.

24 AVRIL, 10h : Messe et requiem; **17h :** Rassemblement au Champ de Mars, lâcher de 90 ballons — défilé; **18h30 :** Cérémonie officielle à la stèle du génocide.

20h30 : Soirée au Théâtre Municipal.

MARSEILLE

VENDREDI 22 AVRIL, à partir de 10h : «90 heures pour se souvenir des 90 années écoulées». Journée de relais des personnalités locales et nationales entre les paroisses des trois confessions arméniennes de Marseille. Départ 10h: Campagne Fréze, 11h: St Antoine, 12h: Bd Oddo, 13h: St Jérôme (petite pause), 15h: Beaumont, 16h: St Loup, 17h: Ste Marguerite, 18h: Cathédrale (Prado). Chaque relais est assuré par un ou deux personnalités suivies d'un cortège de voitures. Dans chaque paroisse une prière peut accompagner les équipes. 21h: troisième veillée à St Jérôme ayant pour thème: «Regard de l'Eglise sur le génocide».

Eglise apostolico arménienne Sts Sahak-Mesrop : St Jérôme, 6 boulevard Charles Zeytounjian 13013 Marseille.

SAMEDI 23 AVRIL, 18h30 à 21h30 : Meeting avec René Dzogyan et le Prof. Gérard Dédéyan — Dock des Suds, 12 rue Urbain V'.

DIMANCHE 24 AVRIL, Matinée: Cérémonies à Aix-en-Provence, Gardanne, les Pennes-Mirabeau, Cabriès-Calas, Toulon. **A partir de 14h :** Rassemblement devant David — Défilé; **15h :** Rassemblement devant le Consulat de Turquie; **16h30 :** Procession vers Cathédrale — Dépôt d'œilllets sur la stèle; **18h :** Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale de la Major (quai Joliette). Homélie prononcée par son Eminence Mgr Bernard Panafieu, le

CHAVILLE (24 Avril)

Organisé par l'Association Cultuelle de l'Eglise arménienne, Dimanche 24 avril à 12h: Messe à l'église St Grégoire l'Illuminateur; 12h30: Cortège vers le monument arménienne de Chaville (face à la gare rive droite). Dépôt de gerbes et prises de paroles par des personnalités politiques.

ISSY-LES-MOULINEAUX (24 Avril)

Rassemblement devant l'église arménienne; 6 avenue Bourgoin à 11h30; 12h: Cérémonie de prières au monument de la rue de la Défense.

ARNOUVILLE-LES-GONNESSE (24 Avril)

12h: Dépôt de gerbes au monument commémorant le génocide, rue Jean-Jaurès. La cérémonie sera précédée d'une messe de requiem à 11h en l'église apostolique Ste Croix de Varak.

le CCAF et l'Institut TCHOBANIAN organisent une

RENCONTRE

AVEC DES INTELLECTUELS TURCS

Combattre le

«Tabou Arménien»

RAGIP ZARAKOLU
Directeur des éditions Belgué — Istanbul - TR

ALI ERTEM
Président de l'Association SKD — Soykirim Karsitilari Dernegi — (L'association contre les génocides) Frankfurt - M - D

avec la participation de
ARA TORANIAN
Président du CCAF
VAROUJAN SIRAPIAN
Directeur de l'Institut Tchobanian
Le vendredi 22 avril à 20h30
Salle Rossini — Mairie de Paris 9ème
6 rue Drouot 75009 PARIS
Tél. : 01 71 37 75 09
Métro : Richelieu-Drouot
— Entrée libre —

NOTRE DAME DE PARIS

Monseigneur
Grégoire GHABROYAN
Evêque de l'Eparchie Sainte-Croix des Arméniens catholiques de France
célébrera la Divine Liturgie
en rite arménien
pour la commémoration
du 90ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
victimes du génocide de 1915,
sous la présidence de
Mgr André VINGENT-THOIS
Archevêque de Paris
le dimanche 24 avril à 15h

A l'issue de la Divine Liturgie,
une réunion amicale aura lieu
au Centre Saint-Mesrob,
10 bis rue Thoun - Paris Vème

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԻ

Մարդիկ, մարդիկ, թերեւս,
Մարդիկ, եւ մարդիկ, ընդհանրապէս
չորհարարուի՛նք իր յարմար ընդ
Տարեկանի ՎՍՈՍՏՏ. Արմ. Ա.
Կարողութեան, Գաղափարի Հայ Երեւոյ
եւ բոլոր անոնց, որոնք անմարդ, ճակի,
պատիւի, հոգեւորականութեան, հեռա-
ձայնով եւ հեռախօսով ժամանակ կ'ան
իրեն ճոր եւ ճարտարագիտի
ԱՐԹՈՒՅԻ ԱՆՆԻՅԻ ՄԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
մահուան անգին:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄԵՐԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՒՄ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 21,
ժամը 20-30ին

ԳՐԱԿԱՆ-ԵՐԱԺՏՏԱԿԱՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ

Կը ժամանակին
Երգչուհի՝ ՄԱՐԻ ԹԱԿԵՆՍԻԱՆ
Արարատեանք
ՄԱՆՏԻՆ ՍԻՐՈՑ ՏԱՐ
Եւ
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՑ ՏԱՐ
10 bis, rue Thoun, Paris 5^e
Métro Cardinal Lemoine / Monge
— Ընդունելու արար —

Cardinal Archevêque de Marseille; 18h30: Extinction de la flamme par un jeune.

NICE et CANNES

SAMEDI 23 AVRIL, de 18h à 21h : Veillée commémorative — 18h : Rassemblement sur la place du Palais de Justice de Nice — organisée par les Jeunes de la communauté : Le Nor Seround de Nice et la JACA (Jeunesse Arménienne de la Côte d'Azur) — Stand d'information, distribution de tracts, fascicules...

DIMANCHE 24 AVRIL, 11h30 : Réquiem en l'église arménienne Sainte-Marie de Nice; 281 boulevard de la Madeleine 06000 Nice.

14h15 : A Cannes: Rassemblement au Square de Verdun, devant la stèle Pointe de la Croisette à Cannes, près de Bijou Plage, Parking assuré.

14h30 : Début de la cérémonie: discours et dépôt de gerbes à la mémoire de nos Martyrs et Anciens Combattants et Résistants Français d'origine arménienne morts pour la France, en 1914-1918 et en 1939-1945. Une prière sera prononcée à la mémoire de nos martyrs par le Père Vatché Hayrapetian, curé de l'église apostolico arménienne de Nice.

16h : Rassemblement sur la Promenade des Anglais (face aux Phocéens) pour la manifestation à Nice.

16h30 : Marche du souvenir à la mémoire des victimes du génocide arménien de 1915 et des combattants et des résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945. Marche qui se déroulera jusqu'au Monument aux Morts.

17h : Dépôt de gerbes à la mémoire des victimes du génocide arménien de 1915, et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945.

BORDEAUX (Cenon)

DIMANCHE 24 AVRIL: La Municipalité de Cenon convie à célébrer la commémoration du génocide arménien conjointement avec les célébrations de la Journée du Souvenir des Déportés. 10h45: Début de la manifestation par le rassemblement à la Mairie; 11h: Défilé vers le Monument aux Morts; 11h15: Dépôt de gerbes — Les allocutions seront prononcées dans la Salle du Conseil Municipal. — Dévoilement du tableau In Memoriam de Guillaume Tournanian («Présence», œuvre inspirée du sacrifice des victimes) — Exposition ouverte en permanence à la Maison des Associations de Cenon.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83 rue d'Hauteville 75010 Paris

Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

— 11 —

PARIS

SAMEDI 23 AVRIL, 11h30 : Hôtel de Ville du Paris, Le maire de la capitale, Bertrand Delanoë reçoit la communauté arménienne — sur invitation. Remise d'une médaille du courage et de la justice à deux intellectuels turcs.

16h30 : Rassemblement (angle ave. des Champs-Élysées et de Friedland) et marche exceptionnelle sur les Champs-Élysées en présence de personnalités, d'élus et de l'ambassadeur d'Arménie. Ravivage de la flamme du soldat inconnu — musique militaire.

A partir de 19h : Veillée du souvenir organisée par les organisations de jeunesse — carrefour St Germain jouxtant l'église St Germain.

DIMANCHE 24 AVRIL, 10h : Messe de requiem en la cathédrale apostolique arménienne, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

16h30 : Rassemblement devant la statue du RP. Komitas — Place du Canada — en présence de personnalités et d'élus politiques — Allocations — Départ du cortège en direction de l'ambassade de Turquie.

LYON

DIMANCHE 24 AVRIL, 16h : Messe de requiem en la cathédrale St Jean, célébrée par Mgr Norvan Zakarian; homélie prononcée par son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules.

17h : Rassemblement devant la primatiale St-Jean et préparation du cortège avec remise d'œilllets à déposer place Antonin Poncet, terme de la manifestation.

18h : Pose symbolique et bénédiction de la première pierre du Mémorial du génocide des Arméniens, place Antonin Poncet, cérémonie du dépôt des gerbes.

18h15 : allocutions de son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules, Ganda Camara, au nom des peuples victimes du génocide et de crimes contre l'humanité, des représentants de la communauté arménienne, Michel Mercier, président du Conseil général du Rhône, Jean-Louis Touraine, premier adjoint au maire de Lyon.

VILLEURBANNE

VENDREDI 22 AVRIL, 20h30 : Soirée de Commémoration organisée par l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole Markarian-Papazian de Lyon — Centre Culturel de Villeurbanne: 234 cours Emile Zola 69100 Villeurbanne — Sous la présidence de M. Jean-Paul Bret, Maire de Villeurbanne et le patronage de Mme Arpiné Markarian. — Avec le soutien de la Ville de Villeurbanne et de CCAF — Conception et mise en scène Jirair DJOLAKIAN — Avec la participation des Anciens Elèves, la troupe de danse «Daron» de la MCAD, l'ensemble de musique traditionnelle «Spitak» et des chorales «Komitas» et «Guilligula». — Entrée libre.

SAMEDI 23 AVRIL, 17h : Inauguration du Mémorial pour la reconnaissance du génocide arménien.

18h : Inauguration de l'exposition «Apovian, ma sœur jumelle» (Hall de l'Hôtel de Ville, 2ème étage).

MARSEILLE

SAMEDI 23 AVRIL, 19h30 à 21h30 : Meeting avec René Dzogyan et le Prof. Gérard Dédeyan — Dock des Suds, 12 rue Urbain V^e.

DIMANCHE 24 AVRIL, Matinée: Cérémonies à Aix-en-Provence, Gardanne, les Pennes-Mirabeau, Cabriès-Calas, Toulon. **A partir de 14h :** Rassemblement devant David — Défilé; **15h :** Rassemblement devant le Consulat de Turquie; **16h30 :** Procession vers Cathédrale — Dépôt d'œilllets sur la stèle; **18h :** Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale de la Major (quai Joliette). Homélie prononcée par son Eminence Mgr Bernard Panafieu, le Cardinal Archevêque de Marseille; **18h30 :** Extinction de la flamme par un jeune.

BORDEAUX (Cenon)

DIMANCHE 24 AVRIL: La Municipalité de Cenon convie à célébrer la commémoration du génocide arménien conjointement avec les célébrations de la Journée du Souvenir des Déportés. **10h45 :** Début de la manifestation par le rassemblement à la Mairie; **11h :** Défilé vers le Monument aux Morts; **11h15 :** Dépôt de gerbes — Les allocutions seront prononcées dans la Salle du Conseil Municipal. — Dévoilement du tableau in memoriam de Guillaume Tournanian («Présence», œuvre inspirée du sacrifice des victimes) — Exposition ouverte en permanence à la Maison des Associations de Cenon.

Թուրքիայ կողմէ 1915ին՝

Հայ ազգին դէմ գործուած զեպապառնութեան,
Արեւմտասլաւաստանին զեպաթի մաքաբործողի եմբարկուելուն
եւ Հայսոյ Փառանկան Հայրենիքին յաշտուելութեան
90ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՌՈՒԻԼ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՏ ՀԻՄՆԱՐԱՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1-- ՎԼԱՏՄԻՐ ԿԻՐԱՅՈՒՆԵԱՆ

«ՌՈՒԲԵՆ ՍԵԻՍԱԿ»

Մենացրայ Նահապետ բանաստեղծի հետ
«Ապրիլ» Հրատ., Երեւան 2005

2-- ՅՈՒՆԱՆԵՍ ԶԻՆԿԻՐԻՅԵԱՆ

ՍՈՒՏԵՐՈՒ ԵՒ ԵՐԱՋՆԵՐՈՒ ԶՈՂ

«ԷՇ ՆՃԱՏԱԿ» ԵՂԱՎՈՒ ԱԶԳ ՄԸ՝ «ՀԱՅԵՐԸ»

Մասնակցութեան համար «Հայրենիք», Պէյրութ 2005

Սոյն հրատարակութիւններով հետաքրքրուողները եւ ցանկեր ստանալ
փախուցուողները կրնան դիմել հետեւի հասցեին հաղորդելու՝

MAISON ROUPEN SEVAG

Domaine du Loup — Le Verdon-B-06800 CAGNES-SUR-MER
եւ համ

«REVUE NAÏR» — B.P. 113 - 5/86 BEYROUTH — LIBAN

CHAVILLE (24 Avril)

Organisé par l'Association Culturelle de l'Eglise arménienne, Dimanche 24 avril à 12h: Messe à l'église St Grégoire l'illuminateur; 12h30: Cortège vers le monument arménien de Chaville (saco à la gare rive droite). Dépôt de gerbes et prises de paroles par des personnalités politiques.

ISSY-LES-MOULINEAUX (24 Avril)

Rassemblement devant l'église arménienne; 6 avenue Bourgain à 11h30; 12h: Cérémonie de prières au monument de la rue de la Défense.

ARNOUVILLE-LES-GONNESSE (24 Avril)

12h: Dépôt de gerbes au monument commémorant le génocide, rue Jean-Jaurès. La cérémonie sera précédée d'une messe de requiem à 11h en l'église apostolique Ste Croix de Varak.

CHARENTON LE PONT

(Vendredi 22 avril à 18h)
rue Paul Eluard - angle rue des Bordeaux
Square de la Cerisaie
Prises de parole, homélie.

SEVRAN

(Dimanche 24 avril à 10h)
MANIFESTATION
devant la stèle,
Parc Badier, avenue de Livry à Sevran

ԱՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԻ ԳԵՐԴ

ՀԱՅՈՑ ՏԵՂԱՎԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ 90ԱՄԵՐԻԿԱ
ԿԻՐԱՅԻ, ԱՊՐԻԼ 24
Փառաբայ եւ Հոգեհանգիստ Նահապետ-
այր յիշատակէ
Կր պատարագ եւ կր արողէ հոգեթի
հոգի.

ՇԱՆԱՆ Ա. ԲՆԵՐ ՏԵՏԵՆԵԱՆ

NOTRE DAME DE PARIS

Monseigneur
Grégoire GHABROYAN
Evêque de l'Éparchie Sainte-Croix
des Arméniens catholiques de France
célébrera la Divine Liturgie
en rite arménien
pour la commémoration
du 90ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
victimes du génocide de 1915,
sous la présidence de
Mgr André VINGT-TROIS
Archevêque de Paris
le dimanche 24 avril à 15h

A l'issue de la Divine Liturgie,
une réunion amicale aura lieu
au Centre Saint-Mesrob,
10 bis rue Thouin - Paris Vème

MAISON DE LA CULTURE
ARMÉNIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱՐԵՎԻԿԱԻԼԻ
ՀԱՅ ՄԵՂԱՎՈՐԵՐԻ ՏՈՒՆ

dans le cadre
du 90ème anniversaire
du génocide des Arméniens
présentation de l'ouvrage
D E I R E S Z O R
Sur les traces du génocide arménien
de 1915

en présence des auteurs
BARDIG KOUYOUMDJIAN
et CHRISTINE SIMEONE
de France Inter
le Vendredi 22 avril à 20h45
Rencontre — débat — signatures

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0600 K 84876

ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱՎԱՐԱՆՈՒԹԵԱՐ ԱՍՏԱՆՈՒՐ
ԿԵՆՏՐԻԿ - Գեղարքա Մշակութային
Դիմելիք 400 երթա:

PARIS

Le Collectif VAN (Vigilance Arménienne contre le Négationnisme), sous l'égide et avec la participation du CCAF organise 4 journées d'information à l'occasion du 90ème anniversaire du génocide arménien.

Elles auront lieu sur le parvis de Notre-Dame de Paris où seront montés 2 chapiteaux.

— Entrée libre —

1er CHAPITEAU :
PROJECTION DE FILMS

Diffusion en boucle de DVD :

1) Le génocide arménien - 52 mn - (diffusé sur Arte ce 13 avril)
Le DVD du film de Laurence Jourdan édité par la Compagnie des Phares & Balises en avril 2005 + Bonus DVD : 50 minutes d'entretien exclusif avec Yves Ternon, Historien et Spécialiste de la question du crime de génocide et du génocide arménien.

2) En avant-première en France: I hate dogs - The last survivor (Je hais les chiens - Le dernier survivant) 2005 - 29mn - Suzanne Khardalian et Pea HOLMQUIST - Film suédois, sous-titres français (un rescapé du génocide arménien, âgé de 99 ans, témoigne).

3) Back to Ararat - 1988 - 100mn - Suzanne Khardalian et Pea HOLMQUIST - Film suédois, sous-titres anglais (témoignages).

4) Mémoire d'Arménie - USA - 77mn - J. Mickael HAGOPIAN (Témoignages de la ville martyre et région de Kharpert en 1915).

5) Histoire d'une trahison - GB - 1999 - 44mn - James MILLER - (Les manœuvres diplomatiques turques pour faire échouer la reconnaissance du génocide arménien en USA).

6) Mémoires arméniennes - France - 1993 - Jacques KEBADIAN (témoignages de rescapés).

2ème CHAPITEAU :

EXPOSITION PHOTOS

Exposition permanente de l'Organisation «Terre et Culture» :

«Images de notre siècle, le génocide des Arméniens 1915-1916» 150 photographies, documents, cartes et textes historiques concernant :
— la société arménienne dans l'Empire Ottoman avant 1914
— le génocide
— l'exil, les camps.
Des publications et ouvrages historiques sur le thème du génocide seront exposés.

D'autre part l'après-midi du samedi 23 avril (à partir de 14h) sera consacrée à un happening artistique avec l'APAF dont voici le Communiqué :

«GENOCIDE ARMÉNIEN - PARIS SE SOUVIENT»

15 artistes vont exprimer ensemble leur sentiment face à l'injustice d'un génocide dénié depuis 90 ans, sur le Parvis de Notre-Dame de Paris, le 23 avril 2005. Face à Notre-Dame, les artistes vont créer en noir et blanc sur des toiles de 1,5x2,00 m.

Les participants sont :
APAF (Artistes Plasticiens Arméniens de France) www.apaf.org
ADJAR, Irma BASMADJIAN, Claude BELLANGER, Vatché DEMIRDJIAN, Armine DILANIAN, Yérick DJERGAIAN, Jean GHAZIERIAN, Marguerite MATEOSSIAN, Laurent NISSOU, Patrick SAMUELIAN.
Artistes invités :
Georges AVYAIAN, Véhanouche BALIAN, DIBASAR APARTIAN, Maral KEROVPIAN, Vahan KEROVPIAN.

Les œuvres créées resteront exposées le dimanche 24 également.

ԱՆՈՒՆ - ԱՄԻՐԻ ԳԵՌԳ

ԱՆՈՒՆ ԵՆԴԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱՆԱԿ
Կրթակի, Ապրիլ 24
Պատարակ եւ Հոգեհանգիստ Նահապետ
Կր զատարակ եւ կը քարոզէ հոգեհանգ
հոգիէ:

ԵՆԴԱՆ Ա. ԲԵՆՔ. ՏԵՏԵԼԵԱ

GALERIE LES CRAYONS BLEUS
74 rue Belle de Mai 13003 MARSEILLE

EXPOSITION
DE PEINTURE
du 15 avril au 7 mai

Vernissage
en présence du peintre
Aline ETEMKEDJIAN
le vendredi 22 avril
à 18 heures

**CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS
DE FRANCE**

1955 - 2005

50 ans de Colonie de la Croix Bleue à Bellevuefontaine

GRAND CONCOURS DE DESSIN
OUVERT À TOUS LES ENFANTS
DE 6 A 14 ANS

Thème : la vie à la colonie de Bellevuefontaine (jeux, activités, promenades...) 3 dessins, primés par un jury de spécialistes, seront imprimés sur des tee-shirts et vendus le jour de la fête. Tous les dessins seront exposés le 17 juillet à la colonie. Dessins à exécuter avec feutres, ou pastels, ou gouaches... sur papier (format 24/32) en privilégiant les couleurs franches. Dessin à envoyer avant le 30/04/05 à l'adresse suivante :

MCA CBFAF
Concours de dessin
9 rue du Cirque
38200 Vienne

Sans oublier de mentionner au dos, le nom, la date de naissance, l'adresse et le N° de téléphone de l'artiste en herbe. Pour tous renseignements :
Croix Bleue des Arméniens de France
Section de Vienne
Tél. : 04 74 53 25 91

Bellevuefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations. Si vous avez vécu ces « années Bellevuefontaine » et si vous avez envie de les revivre :

inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Croix Bleue, d'Issy-les-Moulineaux
Section «Dirouhie Serengulian» organise
un voyage en ARMÉNIE
du 28 avril au 5 mai

Renseignements et inscriptions
auprès de :
Aida : 01 46 45 93 81 / 06 23 24 01 32
Maïda : 01 46 38 28 47

Date à retenir

La Section «Issahakian» - Banlieue Sud
de la Croix Bleue des Arméniens de
France présente

« BRATSCH »

le mercredi 1er juin à 20 heures 30
au Théâtre National des Géméaux à
Sceaux.

1915 Ա. ՊՐԻԼ 2005

PARIS

16h30 : Rassemblement (angle ave. des Champs-Élysées et de Friedland) et marche exceptionnelle sur les Champs-Élysées en présence de personnalités, d'élus et de l'ambassadeur d'Arménie. Ravivage de la flamme du soldat inconnu — musique militaire.

A partir de 19h : Veillée du souvenir organisée par les organisations de jeunesse — carrefour St Germain jouxtant l'église St Germain.

DIMANCHE 24 AVRIL, 10h : Messe de requiem en la cathédrale apostolique arménienne, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

16h30 : Rassemblement devant la statue du RP. Komitas — Place du Canada — en présence de personnalités et d'élus politiques — Allocutions — Départ du cortège en direction de l'ambassade de Turquie.

LYON

DIMANCHE 24 AVRIL, 16h : Messe de requiem en la cathédrale St Jean, célébrée par Mgr Norvan Zakarian; homélie prononcée par son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules.

17h : Rassemblement devant la primatiale St-Jean et préparation du cortège avec remise d'œilllets à déposer place Antonin Poncet, terme de la manifestation.

18h : Pose symbolique et bénédiction de la première pierre du Mémorial du génocide des Arméniens, place Antonin Poncet, cérémonie du dépôt des gerbes.

18h15 : allocutions de son Eminence Philippe Barbarin, Cardinal primat des Gaules, Ganda Camara, au nom des peuples victimes du génocide et de crimes contre l'humanité, des représentants de la communauté arménienne, Michel Mercier, président du Conseil général du Rhône, Jean-Louis Touraine, premier adjoint au maire de Lyon.

MARSEILLE

SAMEDI 23 AVRIL, 19h30 à 21h30 : Meeting avec René Dzagoyan et le Prof. Gérard Dédéyan — Dock des Suds, 12 rue Urbain V°.

DIMANCHE 24 AVRIL, Matinée: Cérémonies à Aix-en-Provence, Gardanne, les Pennes-Mirabeau, Cabriès-Calas, Toulon. A partir de 14h : Rassemblement devant David — Défilé; 15h : Rassemblement devant le Consulat de Turquie; 16h30 : Procession vers Cathédrale — Dépôt d'œilllets sur la stèle; 18h : Cérémonie œuménique de requiem en la Cathédrale de la Major (au Joliette). Homélie prononcée par son Eminence Mgr Bernard Panafieu, le Cardinal Archevêque de Marseille; 18h30 : Extinction de la flamme par un jeune.

BORDEAUX (Cenon)

DIMANCHE 24 AVRIL: La Municipalité de Cenon convie à célébrer la commémoration du génocide arménien conjointement avec les célébrations de la Journée du Souvenir des Déportés. 10h45: Début de la manifestation par le rassemblement à la Mairie; 11h: Défilé vers le Monument aux Morts; 11h15: Dépôt de gerbes — Les allocutions seront prononcées dans la Salle du Conseil Municipal — Dévoilement du tableau en memoriam de Guillaume Tounanian («Présence», œuvre inspirée du sacrifice des victimes) — Exposition ouverte en permanence à la Maison des Associations de Cenon.

NICE et CANNES

SAMEDI 23 AVRIL, de 18h à 21h : Veillée commémorative — 18h : Rassemblement sur la place du Palais de Justice de Nice — organisée par les jeunes de la communauté : Le Nor Seround de Nice et la JACA (Jeunesse Arménienne de la Côte d'Azur) — Stand d'information, distribution de tracts, fascicules...

DIMANCHE 24 AVRIL, 11h30 : Réquiem en l'église arménienne Sainte-Marie de Nice; 281 boulevard de la Madeleine 06000 Nice.

14h15: A Cannes: Rassemblement au Square de Verdun, devant la stèle Pointe de la Croisette à Cannes, près de Bijou Parking, parking assuré.

14h30: Début de la cérémonie: discours et dépôt de gerbes à la mémoire de nos Martyrs et Anciens Combattants et Résistants Français d'origine arménienne morts pour la France, en 1914-1918 et en 1939-1945. Une prière sera prononcée à la mémoire de nos martyrs par le Père Vatché Hayrapetian, curé de l'église apostolique arménienne de Nice.

16h: Rassemblement sur la Promenade des Anglais (face aux Phocéens) pour la manifestation à Nice.

16h30: Marche du souvenir à la mémoire des victimes du génocide arménien de 1915 et des combattants et des résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945. Marche qui se déroulera jusqu'au Monument aux Morts.

17h: Dépôt de gerbes à la mémoire des victimes du génocide arménien de 1915, et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945.

ALFORTVILLE (24 avril)

Organisé par le Comité Unitaire des Institutions, Organisations et Associations Arméniennes d'Alfortville.

10h30: Messe en l'église apostolique Sourp Boghos Bedros;

12h15: Défilé vers le monument Khatchkar près de la Place Achtkar — Dépôt de gerbes — Prises de parole.

CHAVILLE (24 Avril)

Organisé par l'Association Culturelle de l'église arménienne, Dimanche 24 avril à 12h: Messe à l'église St Grégoire l'illuminateur; 12h30: Cortège vers le monument arménienne de Chaville (face à la gare rive droite). Dépôt de gerbes et prises de paroles par des personnalités politiques.

ARNOUVILLE - LES-GONESSE (24 Avril)

12h: Dépôt de gerbes au monument commémorant le génocide, rue Jean-Jaurès. La cérémonie sera précédée d'une messe de requiem à 11h en l'église apostolique Ste Croix de Varak.

NOTRE DAME DE PARIS

Monseigneur

Grégoire GHABROYAN

Evêque de l'Éparchie Sainte-Croix
des Arméniens catholiques de France
célébrera la Divine Liturgie
en rite arménien

pour la commémoration
du 90ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
victimes du génocide de 1915,
sous la présidence de
Mgr André VINGT-TROIS
Archevêque de Paris
le dimanche 24 avril à 15h

A l'issue de la Divine Liturgie,
une réunion amicale aura lieu
au Centre Saint-Mesrobian,
10 bis rue Thounin - Paris 15ème

Association Arménienne
d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1880

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS

☎ 01 48 78 02 99

Télécopie: 01 42 80 61 45

Courriel: aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite

médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)

☎ 01 39 83 20 67

— GONESSE (Val d'Oise)

☎ 01 39 85 24 24

— SAINT RAPHAEL (Var)

☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :

FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE
POUR LE DÉVELOPPEMENT

13/3 Khandjian, Erevan,

frenchfund@web.am

EXPOSITION

ASSADOUR — BEAUDIN — BORES —
BRASILIER — BOLIN — DE CONINCK —
FASINACHT — FUSARO — GUIRAMAND
— LESLIER — ROHNER — ZAVARO

Du 7 avril au 21 mai
de 10h à 18h30

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 0408

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou
redécouvertes grâce aux
excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et
demi-pension

Dépliant détaillé et
renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs
UCFAF

Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 85 88

ան կատարելով, որ ստացված ձեռքերն եւ ձեռքերը՝ ո՛չ էր վրձած ճեղքեր, եւ ոչ ալ պատերուն ծաղիկներ։

«...Եւ Աստուծոյն Հնուայոյ կրկով պատահականա՛ն Տաղանդով մը...» Պ՛կ էր այս Ժողովուրդը եւ կ'էջ պատահեա՛ն անով։ Տաղանդ ունեցողին չափ քան մին ալ եւ գիտէր, թէ թուրքերը ստաղովին քան մը քանով էին շատախաղաղեա՛ն։ Աստաղովին ընկալեցին, թէ Հայաստանը ստաղին քրիստոնեայ պատահեա՛ն էր։

Խրախաղ իր պատահեա՛նով, Հայաստան ծաղկոյթով ու սեփական դիւրեա՛ն։

Եւ այդ էն պատահականա՛ն Տաղանդը՝ ինչ գտնադո՛ւ գտնելու համար ան չաղանակն է իր ճամբորդներին տարաբալ կարանածներու։ Տեղերուն վրայէն անկեղծ Ռազա, Ռուս-Իւ-Ան, Շեքստակ եւ մինչեւ Տէր-Է-Ջոր։ Ձիւն աւճիկն անիկ ցնցած է Շեքստակին, որը եւ չկարողացա՛ն ապրիւ... «Մարդոյ անապատին մէջ անա՛նձան անդունդն էր, որ ու ու զիս ձիւն Իր որսած Հայ կրկն եւ Սցած մը որ կ'իջարկէր զիս խորքեր։ Եւ զոչ առ ու ճամբ էր, եւ զպոյր իմ հո՛ւս է Հայկազան պատմութիւնը՝ պատմական արդանապատեա՛նը։ Ծածկունք եւ Բաղանձ Հայոց անդունդներու մէջ, ուր ինք կ'երկարէր ասորական անապատին տակ...»։

«Երբեմն մաքրելու Շրանանց Կոստանդնուպոլէս կեալ եւ Հայկական լեռնաշխարհէն պարզուող Հայութիւնը լիցցոց տարեկան անապատ։ Չանդուր թաղանթն թուրք միջոցները դորմանուցան։ Գոգաւաւաւորները զանազակ էր մաս մը դեռ Բաղանձն։ Իսկ շատ անգործ փնջաց հիւսնորթներնք, անտեղեկներն ու ճարակն։ Շեքստակն րդական միջոցը կ'ընծայէր, որ շատ երկար ու լայն էր...»։ Զափեղծուող Հայուն եւ իր ընկերին ու Հայաստանի իրարեւտեղ եւ իրեն անդունդն ի վայ։ Յետոյ կանոն ցարձ հասկերով մտադրեալ անկե կանոն իր զաւեհն եւ հոն ալ իր դիւնքերն...»։

Երաւանա միջին Մարտունի գիւղերն թաղանթանքի կատարել լրջուով, իր գոհանա՛ն տարածով, որ կարծեմ բաւարար զաւարտ կու տայ այս անտարբայ քաղաքին գիւղերն մասին, որ «Պատուի» («Ինք Գրառնի Գիշը») ընդհանուր խորհրդին իր կը «Պատու իր Հայրութե» մէջ մեկնարկներով։ Գիւղերն լըման թաղանթանքի, իրեն անարժեք անց աստիճանի, իր թուրք անիկ աստիճանի իր գիւղերն։

Հայոց ինքն իր պտղաւոր արդյունքներն համար ճեղքելու իր ճամբորդն էր ցամաքային ցամաքային, երկրի երկրի, քաղաքի քաղաք, Հայկազան էին ու ճորդ գիւղերն։ Արեւելեան Եւրոպայէն մինչեւ Արեւմտեան Ասիայի, Յորդանան ու Երուսաղէմ ու Հարաբա՛ն մինչեւ նա արեւելով պատահականա՛ն իր ճարտարական պատահան յառաջած է գտնել։ Ա-

ՀԱՅՈՑ ԾԵԼԱԳԱՅԻՆՈՒԹԱՆ ԼՈՒԻՐՈՒԾՆԵՐՈՒՍԱԳԼԵՍԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ (•)

(ԱՊՐԻԼ 7 ԵՒ 11, 2005)

Այն մէկ զիտաժողով կարեւորութիւնը երեք շաբաթեան ինչ-ինչ, մասնակցողներն եւ վարչը։ Ներկայ պատուաւ լինէ, այս գիւղերը յառա՛ն գիւղ ունէր իր ժաղը ինչպէս անկ հայեւորեալ թուրքերն, թիւաներուն արեւան թաղը ինչ-ինչ։ Կան թիւանագրութիւններ, անապատներն ու կանխակ կարծիքներ։ Այդ պայմաններով, երեսուցե՛ն մէջ, Հայոց Յեղաշրջանի թիւաներուն գիտաժողովն էր կարծիքով ուղարկել մարտահրաւեր մը էր։

Միակ անձ որ կ'ընդ նման ձեռնարկը գրեալ ճանկ, Գեղար Հինգիւնան էր ու փաստաւոր ձեռնարկը յաղթեալ։ Բնիկ Եւրոպայէն Հայ, ան անէ մարդու ճանկն է ու թուրքին ճեղ չիտեմըր ունի։ Եւրո թուրքին ճեղ ընդ թուրքականութեան մը գիտեալն է ու Հայաստան եւ Յեղաշրջանի թիւաներուն գիտաժողովը այս պայմաններին ճեղ կրցու թուրքի խումը մը Հայաստ, իր մասնակցը։

Գիտաժողովը երկու օրն էր երկու օրեակներու մէջ տեղի ունեցան։ Առաջին, Ապրիլ 7ին ճեղական ճիւղարկութեան մը մէջ։ Երեսուցե՛ն Վան Լէկը Հիմարակին։ Երկու շաբաթ քաղաքները իր աստիճանը մասը 17-19 անդերկն լիցուով, կ'ընդունէր 19-30-21-30, երեսուցե՛ն։ Միմ ան ինքնաշարժ ինք ընկած էր, ունիկըրկերուն ինք հարեալին անկ էր, միմ մասը ուշ-Հայ։ Առաջին շաբաթն ապաւին ճանկն ժամագէտ Եւրապէ-

Չարին էր, որ ներկայացող անձնին բաւարար հեռուա Պատեւը։ Ինք ճառ կ'աւելէր (Որդակի թիւանները) ճիւղարկութեան է, թայց այս հաստատութիւնը, որուն նպատակն հակահայր Հայաճանկերուն լիցուցեալը պահպանելն է, տարեկան ընթացքին իր թաղանթին բընութիւնը կ'որոշուց ու անկ թաղանթանալու։ Պատեւը պէն մարդիկ մեկտեսուելն համար անապատ մաց։ Իր գիւղական նիւթը զիտաշրջանի թիւաններուն կանխաձեռնութիւնը թիւն էր, եւ իր եղբայրացիները շատ յառա՛ն էր։ Յեղաշրջանի իր յառա՛ն Հայոց Յեղաշրջանի թիւանը ինչ-ինչ պիտեւորէ մասին, եւ Եւրոպայէն Գեղարուն այս անիւրին գիւ ճանկն անտեղեկ կ'ընդունէր ներկայացող։ Երեսուցե՛ն վերին թաղանթաները երկու երկուստեղ շատ արդարապէս էին, որոնք տարբեր գիտաժողով իր իր յառա՛նները կ'ընդունէր։ Երեսուցե՛ն անիւն։ Գիտաժողովը Հիմար Գայը գիտաժողովը շարժեալն է արդար ապաւին թիւաներուն ճեղ երեսուցե՛ն թիւաներուն ճեղ թիւաներուն մասին թուրքուն։ Ա. Համարակարգին պատեւորեալն ունիկըր իր անտեղեկները անտեղեկներն ու Հայաստանի երեսուցե՛ն էին, Գեղարուն ճիւղը միջանոց ճեղանք մաս ու այդ արդարեւոր զարդերն։ Վերին թաղանթը ալ Այս Սաղանթան էր։ Երեսուցե՛ն Հաստատան այս կիսարեւոյր անտեսալիկը դորմանութիւնը մը էր անտեղեկ կ'ընդունէր փաստաթուղթերն ու վաւարեալ միջոցը ճանկով։ «Գոհանա» ա-

կալին երկու տարածանքը կանխաւոր ձեռնարկը... «Ի վերջը, ո՛վ էր չէ՛ւ Հայրիկ...»։ Առաջին ճիւղիկը արտաշատութիւնը արդարապէս համար էր «ման անկ ինչպէս ներքու կազմութիւնն էր, «Գոհանութիւնը ի թուրք անիւն փնջով Հայաստան անտեղ»։ Արդեւ զարգացող թիւաներն Յըրկը Համարակարգին Բ. պատեւորով ընթացող։

Միկ Մարտունի իր այս չիւղով կու գտնա ճեղքելու ճեղակ կանխաւորութեան, որոնք թաղանթանքը պիտ զուրք կեան։

Հ. Ն.

Philip MARSDEN
18 Tremend Road
St. Mawes Truro
CARNWALL, TR2 SAN
U.K.

ԱՆԻՍԵԱՆ
ՏԱՐԻՆԵՐ
1914 - 1919
(ԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵԿԱՏԱԿԻՆԸ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՄՈՐ

Բաւարը կը կատարէր սա ձեռնով։ Բաւարան կու զար լիցնէր մէջ, ձեռնան ինչ վրայ կ'ընդ աղբը մը հարաւորանէր, փայտ կտակ մը մէջ իր ձեռնին լիցնէր անոց պատեւորին, մեկնալու իր հաւաքանքներն ու իր տանին իր Բաղէին մէջ էր հեռու, դաւա՛ն մէջ։

Բիւիկ Սմարտունի դաւա՛ն մէջ Բաղէին Բաղան ժամանակ հայաբերելով ընկեր լիցնէր։

Պէտք տաւան Հնարեալն պատահարն թաղ մը օրէն կեան։ Դրեւան զաման լիցնէր ինչ համար աստիճան ընկող ընթացքը զարգ։

Բարեւոյ, կան հին անունով Տարան, զորս աստեղծի ծննդաւորը, Կիւն-ան գեղին եղբոր, պարմանքով լրջապատան արեւան զարգ մը է։ Հեռուն կ'ընկան կարծիքն լիցնէր, լի հալա-

նունով հրապարակաւուն մը ճիւղին ու անդա՛ն Հայ Դարեւ զիտաշրջանի չիւր լայն կ'ընդունէ։ Անիւրիկայի գիտական Մարեւորեալն լիցնէր շատան լիցնէր զիտաշրջանը, ինչպէս անոց օրադերը հրապարակէր, ինչպէս անոց լիցնէր զիտաշրջանը։

Իր գիւղերով մեկնէր ինչպէս այս փաստաթուղթներուն շարժը։ Իր այս թիւն, սակ Մարեւորեալն շարժանապատ տարբերութիւնը անկ թոր թոր էր անապատ։

Երեսուցե՛ն երկրորդ թաղին երեսուցե՛ն էր։ Ըստ Գեղարին տաւան անտեղեկութիւններուն, գիւղերուն երեսուցե՛ն կու գտնէր թուրք էին, գիւղերով երկու փաղարկութիւններուն ճառապատեւորներն անտեղեկներն։ Երեսուցե՛ն իր այս թիւնի գիւղերն թաղանթը Մարեւոր թիւն Եւրոպայէն արդեւ էր։

Ապրիլ 11ին Երեսուցե՛ն Հայկական ճեղաներին յառա՛ն էր մէջ, Հայոց Պատեւորեալն զիտա՛ն, տեղի ունեցան։ Երեսուցե՛ն զուր Երեսուցե՛ն, մասը 1965 թ. մայիս 22, թայնը էր ընդմիջեալներով։ Երեսուցե՛ն զարմանալիքին թաղանթին անտեղեկներն էին, մասը մինչեւ Կիւնը մաց։ Գոհանութե՛ն միջին թիւաները թարք օրադեր էին, միջին թիւաները կ'ընդունէր թարք։ Ճաւն անիկ գիտաժողովին ներկայացողներն։

Երեսուցե՛ն անտեղեկներն։ Գոհանութե՛ն Երեսուցե՛ն զուր թիւաներն էին, եւ անտեղեկները Երեսուցե՛ն արդարեւ ճիւղ մեկնալու էին Ներկայացողներն։ Երեսուցե՛ն Կիւնը Սեղարուն ալը՝ Գոհանը, գիտաժողովը։ Ճիւղաներն կ'ընդունէր Կիւնը, ինչպէս Կիւնը կ'ընդունէր ու եւ կ'ընդունէ։ Կիւնը թիւաները զարգացող ան ժամանակներին Բարեւոյ ժողովանդներն։

Երեսուցե՛ն զիտա՛ն էին մը, Եւրո թիւն Օրդանա՛ն կուտան, Եւրո թիւն անտեղեկներն էր մասին թիւն անտեղ։ Կու գործեալներն միջին Մուշի կուտէր էր, ու իր անտեղ օրադերը այսպէս լիցնէր լայն էր անտեղ։ Երեսուցե՛ն զիտաժողով փրանտեղներն Գայ Սիկեւոր Մարտին փրանտեղ փրանտեղներն էին, Եւրո թիւններ կուտան, օրադերը հրապարակէր։ Իրեն յաղթեց իրաւաւոր պարզուող Արապի Նաւարան մը զարգանալ Բիւրոսաներուն մասին գիտեցին, իսկ Մարտունի Գայուն Լուրի, զարգացող անտեղ մասնակցը, ներկայացող գիտաժողովներն զարգացողներն լիցնէր ներկայի գիւղերն։

Երրորդ շաբաթն Հիմար Գայուն Գեղարուն էր։ Հայոց Յեղաշրջանութեան արդարապէս մասին «Գոհանութիւնը մէջ գիտեցին։ Իրեն միջին օրէն Գեղարուն մը, Գայ Սեղարուն Հայկական հիւսնապատ Կալեթի Ռեւորեւի կ'ընդունէր լիցնէր, փորձելով թաղանթը թէ ինչպէ՛ն անոր նման լիցնէր անտեսալիկներն մը Հայաստան գիւղը ունեցան ու շատ զաւակն իր մը իրաւը։ Իր գիւղերուն մէջ լիցնէր թիւն կանոն Թուրքիան Եւրո, որս կ'ընդ Եւրոպայէն լիցնէր ու Երեսուցե՛ն հաստատան է։ շատ լիցնէր պահ մը կուտ։

Չորրորդ շաբաթն ապրիլն, երկու Խաղարկութիւնը խաղ անին մասնակցող Եւրո թիւն թաղանթը ձեռնով իրաւորին կատարելով թիւաները մեկնալու, անոց թղ-զալով որ ան Հայոց Յեղաշրջանութիւնը չի ճանաչար։ Երեսուցե՛ն անտեղեկներն մը յառա՛ն էր։ Զայն թիւն «Գոհանութիւնը Երեսուցե՛ն թիւններն աստատանալութիւնը» ձեռնարկութեան շարժանքն անտեղեկներն էին, որոնք թիւն Հայ Դարեւ տաւան անտեղ։ Կիւնը Գեղար Հիւրիկային գործեալներն։

Մէկ խաղով այս ձեռնարկ արդարեւ թաղանթներն օրադեր կ'ընդունէր էր։ Արտաձեռնութեան ճարտարաւոր թաղանթները զուրքանքէր արտաձեռնա՛ն, տարբեր ժաղերու պատեւորներն կ'ընդունէր թիւններն։ Երեսուցե՛ն իր արդով Հայոց թիւններն էին արդեւ թիւն Հայ Դարեւ տաւան անտեղ։ Կիւնը Գեղար Հիւրիկային գործեալներն։

ԱՊՐԵՆ ՄՈՒՐԱՆԵՆԸ

(*) Լուր տաւան էին Ապրիլ 20ի մեր թիւով։

(Եսթ. Ա. Էջեմ)

Կազմած է Հիթլերական, Կրիստափոր-
Քանի Ար և Կրիստափոր ամենի արևա-
միտ հակադրությունը ունեցող Փարիզի
հակախոս արևելահայերի միջև...

ԻրԱՅԻ մէջ կայունութիւնը միշտ լարուած
է և մեծանուններն այլ կը բացատրեն ամէն
որ: Ապրիլ 20ին, 57 հրահանգ յայտա-
բերուած են Տիգրիսի մէջ, ինչ որ պար-
հառ կըզած է որ նոր բանակէն մը ծաղիկ
Մաստիշին անտեսանելի չլուրէ: Մասնով
է որ շարքավերջին, 80 չին Իրազիներ
անտեսանելու էին և սինթիզ ամբողջ...

ԻՏԱԼԻՈՅ վաղապարհ Պերուզոնի
ստիպուեցաւ: Հրապարկ Ապրիլ 20ին,
բայց, շահագրգիռ Միամիտի կրկին իրեն
սիրտ յանձնէ կառավարութեան մը կողմ
մտնելուն և այդ առիթով ինքնաբերա-
կան է խորհրդակցութիւններու: Տագնա
պը ծնած որ Ապրիլին Ձինակութեան և
կերպին է շահագրգիռ: Հրապար-
մէն, Երկուց ալ չհնարաւ փոխառ-
մէն կը պահանջէին: Ապրիլին Ձինակ-
ութեան, շահագրգիռ է թիւն իրենի
կրկին սուս բացառական արժանա-
րէն, ըստ որում ան է շահագրգիռն տո-
մանայն, այսինքն այն է որ Հրապարհ կու
ստիպ Պերուզոնի:

ՅՈՒՆԱՍԻԱՆԻ Խորհրդարանը վաղա-
քայ Երազման Մասնաճարակներ
300-ի վրայ 268 ծախելով: Արտի կողմա-
կէն իրեն իրենից արտաբերուած
պատգամներով և իրենից արտաբերուած
Փաստեր: Տրամադրել մէջ Ապրիլ 3ին,
Արտի վրայ յայտարարութիւն մը ար-
ձանագրուած էր, բայց Ուրիլ իրեն
կը մար 52%ով:

MAIRIE DE PARIS

Communiqué de Presse
1915 - 2005
Paris se souvient du
génocide arménien

A l'occasion du 90ème anniversaire du
génocide arménien de 1915, perpétré
dans l'Empire ottoman, Bertrand Dela-
noë, maire de Paris, a souhaité, en liai-
son avec le Conseil de Coordination des
organisations Arméniennes de France
(CCAF) sensibiliser les Parisiens à ce
tragique événement de l'histoire du
20ème siècle et rendre hommage aux
1 500 000 victimes du génocide.

A partir du 20 avril, des panneaux rap-
pelant la perpétuation du génocide armé-
nien seront dressés sur le parvis de
l'Hôtel de Ville. Un message sur les
journaux lumineux de la Ville sera égale-
ment diffusé.

Bertrand Delanoë recevra, les Parisiens
d'origine arménienne à l'Hôtel de
Ville, en présence de l'Ambassadeur
d'Arménie, Edward Nalbandian et du
président du CCAF, Ara Toranian.

le samedi 23 avril à 11h45
dans les salons de l'Hôtel de Ville, en-
tre 3 rue Lobau.

Environ 1 000 personnes sont atten-
dus à cette commémoration.
Paris, le 20 avril

1915 ԱՊՐԻԼ 2005

PARIS

16h30 : Rassemblement (angle ave. des Champs-Élysées et de Friedland)
et marche exceptionnelle sur les Champs-Élysées en présence, de person-
nalités, d'élus et de l'ambassadeur d'Arménie. Ravivage de la flamme du
soldat inconnu — musique militaire.

A partir de 19h : Veillée du souvenir organisée par les organisations de
jeunesse — carrefour St Germain jouxtant l'église St Germain.

DIMANCHE 24 AVRIL, 10h : Messe de requiem en la cathédrale apostoli-
que arménienne, 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris.

16h30 : Rassemblement devant la statue du RP. Komitas — Place du Ca-
nada — en présence de personnalités et d'élus politiques — Allocutions —
Départ du cortège en direction de l'ambassade de Turquie.

ՀԱՅՈՒՑՈՒՄ 2015 ՀԱՄԱԽԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
COLLECTIF 2015 : REPARATION
collectif2015@otc-france.org

REVENDIQUER CE QUI
DOIT L'ÊTRE

Pour rappeler aux instances européennes que la reconnaissance et la répara-
tion du génocide des Arméniens sont deux éléments indissociables du
devoir de Justice

Pour réaffirmer que le génocide est inséparable de la Question arménienne
en Turquie.

REUNION PUBLIQUE

LE JEUDI 28 AVRIL A 20 HEURES

Salle de l'ASJEM, 6 rue Albert de Lapparent, Paris VII*
— Métro Ségur —

SOYEZ PRESENTS

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

SEJOUR DU MOIS D'AOUT

La Croix Bleue des Arméniens de France organise :

— un séjour du 29 juillet au 16 août
pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991
et le 31 décembre 1997

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration —
17 rue Bleue 75009 Paris — tél. : 01 53 34 18 18.
Date limite pour les inscriptions : 8 mai

ՄԵԾՄԻՆԻ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(21/27 avril)

1915 - 2005 :
LE GENOCIDE ARMENIEN
90 ANS APRES

IL N'Y A EU NI REPENTIR,
NI MISERICORDE

Շարքավերջին Բարգմանարար և յա-
պատմաներով Հրապարակած է Երևանի
Կոյուն Արմենիկ յոյնուհ, որ արտա-
բերած է Լիւի Տապիշեան, կողմին ալ
Արտի խմբակի Շ. Տիգրէ մէջ յայ-
տարարուած Կամբաստման իրադրա-
ն, «Պատմանարարութիւններ» խորհրդին
ստի:

Նոյն էջին վրայ, կարճ արձանագրութիւն
ալ կայ իրենց զբաղման Օրհնա, Միջոյնով
որ կը իշխէ Բիւրոսերու մեղադրութիւն-
ներ և ներդրութիւն կը խնդրէ Հայերէն:
Յօդուած մը ալ կայ Թանկ Արտի,
ստուան Գրքիւն թերթին, որ արտա-
բերած էր Կարմիր թերթին իր Թուրքիա ինչ-
նի ճանչնար Հայոց Յեղաշարժութիւնը ու
Կանխարկէ, արդար մը ևս, նիւթակներ
գրաւ իրադրութիւն պահանջներու, իշխու-
թեան թէ Հայաստան ճանձն ծրարի
յունի: Յօդուած մը ալ կայ խորհրդին
Հայերէն, որ Երեւն Մարտ Կանխար-
դանայ որ ստեղծելին կը Կրկնակ, իս-
կապարհ կը յայտարարած էր թէ Իսրայ-
լի պէտք է ճանչնար Հայոց Յեղաշարժու-
թեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 64976

ԱՆ ԼՈՒ - ՍՈՒԿ ԳԵՆՈՐ

ՀԱՅՈՒ ՏԵՐԱՊԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 90ԱՄԱՆԻ
Կիրակի, Ապրիլ 24
Պատարագ և Հոգեհանգիստ ճանաչա-
կայ իշխաններին:
Կը կատարուէ և կը ծաղիկ նշանի
Տոբի:

ՇԱՀԱՆԱՆ Ա. ԲՆԻՆ - ՏԵՏԵՆԵՆ

90ème ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE
DES ARMÉNIENS
1915 2005

SOIREE POETIQUE ET MUSICALE
d'après l'œuvre de Barouyr Sévagh
(Version originale)

«Anlerdi Zankagadoun»
(CLOCHER INTARISSABLE)

Déclamations, Chants, Danses,
Animations audio visuelles

Exécution: Association Musique
Sans Frontières

avec la participation
du groupe de danses ANI
de la MAJC et CBAF

mercredi 27 avril à 20h30

organisée par
LA

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE

(2-14 rue Saint Bazile — Marseille 1re
Tél. : 04 91 50 15 09

— Entrée libre —

ALFORTVILLE (24 avril)

Organisé par le Comité Unitaire des Ins-
titutions, Organisations et Associations
Arméniennes d'Alfortville.

10h30: Messe en l'église apostolique
Sourp Boghos Bedros;

12h15: Défilé avec le monument Khato-
kar près de la Place Achterak — Dépôt
de gerbes — Prises de parole.

CHAVILLE (24 Avril)

Organisé par l'Association Culturelle
de l'Eglise arménienne, Dimanche 24
avril à 12h: Messe à l'église St Grégoire
l'Illuminateur; 12h30: Cortège vers le
monument arménienne de Chaville (face
à la gare rive droite). Dépôt de gerbes
et prises de paroles par des person-
nités politiques.

ARNOUVILLE -
LES - GONNESSE (24 Avril)

12h: Dépôt de gerbes au monument
commémorant le génocide, rue Jean-
Jaurès. La cérémonie sera précédée
d'une messe de requiem à 11h en l'é-
glise apostolique Ste Croix de Varak.

CROIX BLEUE
DES ARMÉNIENS
DE FRANCE

Bellefontaine fête
ses 50 ans

50 ans de Jole
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue
a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefon-
taine» et si vous avez envie de les
revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

NOTRE DAME DE PARIS

Monsieur
Grégoire GHABROYAN
Evêque de l'Éparchie Sainte-Croix
des Arméniens catholiques de France
célébrera la Divine Liturgie
en rite arménien
pour la commémoration
du 90ème anniversaire du martyre
d'un million et demi d'Arméniens
victimes du génocide de 1915,
sous la présidence de
Mgr André VINGT-TROIS
Archevêque de Paris
le dimanche 24 avril à 15h

A l'issue de la Divine Liturgie,
une réunion amicale aura lieu
au Centre Saint-Mesrob,
10 bis rue Thouin - Paris 15ème

GALERIE LES CRAYONS BLEUS
74 rue Belle de Mai 13003 MARSEILLE

Aline ETMEKDJIAN
EXPOSITION
DE PEINTURE
du 15 avril au 7 mai

ՇԱՀԱՆԱՆԻ

Կապույտ Խաչի Խաչի-Մայրոյնի «Տի-
րուհի Սերեկիկեան» ժամանակը շար-
հանգիստներու ստացած է 80 Եւրո
և 84 Եւրո Շարժանքի իր 84 Եւրո
և 84 Եւրո Շարժանքի 100 Եւրո, ինչի
կրկնակներն ճանաչաւ արժէք:

Կապույտ Խաչի Անթրոպիկ «Կեն Բի-
զուր» ժամանակը շարժանգիստներու
ստացած է 84 Եւրո և 84 Եւրո Շարժանքի
և 100 Եւրո Կարգաւորութիւն
ճանաչաւ արժէք:

Que faire en ce quatre-vingt dixième anniversaire pour rendre hommage non seulement aux morts de ce temps lointain, mais aussi aux derniers survivants qui viennent de quitter ce monde, sinon tenir en main solidement le témoin du relais qu'ils ont transmis et le brandir, armoiré de vérité, pour l'opposer, comme l'aïl et le crucifix au vampire, à ces buveurs de mémoire que sont les négationnistes? Il ne faudrait pas que la vigogne du déni aille raison de la force de la vérité. Il ne faudrait pas que, de génération en génération, la colère faiblisse. Il ne faudrait pas que la jeunesse arménienne qu'il, en ce vingt et unième siècle d'autres impératifs plus immédiats, d'autres ennemis le drapeau à l'ennemi, car l'ennemi est aux portes de la cité et le négationnisme est le seul moyen de la détruire en détruisant les murailles. Il n'est pas nécessaire d'être Arménien pour savoir et redire qu'on ne cède pas un pouce de terrain aux négationnistes et qu'on ne méprise pas avec eux. Comme Faou-

ՀԵՔԵԱԹ ՆԱԻՍ ՀՍԿԱՅ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

89 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՎԱՐՈՒՆ ՄԱՏԻՔՈՍՅԱՆ

Առաջատար լա՛ն բացած,
հովերուն դիմաց
կը նստակիմ զգե՛ր
նույրեր բաց...
Նաե՛կ կաթը
առաջատար,
հովը ծովը
ուկի արեւը,
խալա՛յ, ծիփա՛յ,
ախի՛ն զալին տա՛յ...
ախի՛ն զալին տա՛յ...

Հէքաթի նաւ է կերտեցին,
ստապատը,
ձե՛նը, ձե՛նը ձեռնադրո՞ցն,
ծի՛ւ, ծի՛ւ մտանդիկով,
ծուռ մուռ մտանդով
սակ՛դ, սակ՛դ սահեղադրո՞ցն,
խալա՛յ,
բու՛րբերուն ճմճիկեցին,
ճմա՛ղ ճիւղերով համրուցեցին,
զրա՛յա լէռուներ լեռուցին,
Հէքաթին բառալէն վրէժ կտակեցին,
եւ
ձե՛նիկ ձե՛նիկ,
կուզէ՛ք մտե՛ք,
կու՛յրս պաղպաղ փորացան,
հաւա՛ն մէկ սնկիմը,
անցեալ դարձած քովս նստած...

Նենէ անտէ,
հորերը մօրերը,
կեանքայր,
քեռի խնկի
խառնէ,
դուռ դառցի,
աղ ու հաց,
սիրտ ու սեղան
մի՛շտ լալն բաց...

Տիկին Հովիթի՛կ,
Սամաթիայի Սոֆի՛կ,
օ՛՜՜՜ օֆի՛կ...
Պարոս Մարտիրո՛ս,
Պարոս Նիկոլո՛ս,
Բովա՛ն Բորոս,
քէ՛կ խորտ,
աշկերտ վառեալ,
էփան կարպա՛ն,
էկա՛ն վառեալ
համէ՛ք Պատանձե՛ս...

Բառալէն վրէժ կտակեցի,
քունս աշէն փախցեցի,
զանգուռ մսկորը մսկոր
հովը քիչ քիչ կը տանի
զէպի՛ն զէպի՛ն ծիրանի...
Սուկի բառալէ,
արձաթ բառալէ,
Հէքաթին դուռը ո՞ր կը դուռնու՞...

Անկողնուցած առաջատար լա՛ն բացած,
հովերուն դիմաց,
համա՛ն հարգաստերը
նստուց մէկ անցեալ դարձած,
կը նստակիմ զգե՛ր Հէքաթի
եօթը ծովիցին,
եւ հորիզոնէն անդիշ մնացած...
Հէքաթի՛ն,
նստը կաթը, առաջատար,
հովը ծովը,
հորիզոնը,
ուկի արեւը,
խալա՛յ, ծիփա՛յ,
ախի՛ն զալին տա՛յ...
ախի՛ն զալին տա՛յ...

Ճարերները դրոշման,
քառն, քառասուն եւ յետուն,
մինչ,
հովեր, սասուկացան,
ախի՛ներն ալ բարձրացան...
Երկիւրը մառյալ,
անձիւներ լառայ,
խալ եւ տակալներ
անցեալէն ներկան,
կը ճնշեց
զէպի պաղպաղ
հասունուն Հէքաթին
եօթը ծովիցին,
եւ հորիզոնէն անդիշ...
Սա Հէքաթի՛ն դրոշման ունի՞...
Իսկ երբ դրոշման ունի,
դուռը ո՞ր կը դուռնու՞...

Սա արդէն ծակեցիմ,
նստա արդէն ծակեցիմ,
նստա արդէն ծակեցիմ,
նստա արդէն ծակեցիմ...

առաջատար հորերի կողք մնացած,
նստա մէկ շուր լեռուց,
մինչ իրեն ծառ սնկիմը
անցեալէն մէկ
կուզէ՛ք մտե՛ք նստած,
կը դրոշմէ՛ն,
բաց պատմութիւն դարձած...

Բա արդ լա՛ն է Հովիթի՛կ,
սահը ո՞ր է Տիկին Սօֆի՛կ,
սխալը, ծնէ՛կ Տուլալի՛կ...
Փխալ, եկի Բաղրամա՛յ
համը, բերանը քող մառյ,
կեր կեր կշտանա՛յ,
քէ՛կ մէկ ալ ինձի տա՛յ,
մի՛նչով զէպի՛ն,
մի՛նչիւր զէպի՛ն,
մէ՛ն զա՛շ է,
Սուրբ Սուրբի՛ն
կարդին մէկ եկեր է,
Հաւաքի՛ն զէպի՛ն, հոռը
աշխա՛ր՝ առաք է...
Տուլալի՛կ,
տո՛ւս մարտիկով
դուռնուցի՛կ
բու՛ն մտանդիկի
էսա կերա,
էսա խառն
էսա Բուսաստա՛ն...

Գահրիպա՛ր համբի՛րով
Հահի պաղա,
Բի՛նի, Բի՛նի
բի՛նալներն սակէն,
համբի՛ն Բի՛նի,
համը դուռի
վար ինչա՛յ...

Երկար մօրուցով
Տէքաթը պաղա,
էրկի՛ն սակէն,
մօրուցէ՛ն Տէ՛քին,
որո՞ւն դուռն
Անտաթան կարդա՛յ...

Հահի՛ պաղա,
Տէքաթի՛ պաղա,
ամպերուն թէ՛ն ալ
Կիւրի՛նի պաղա
պարկիները վառեցի, հա՛...
Իսկ ամա՛նէն վառ
Աստուա՛ն պաղա...
Ամա՛ն ամա՛ն
սակաթը մէկ շտանա՛յ...

Ախա՛ն պաղա՛ն,
սա պատմաբանը քող վերանա՛յ,
Անտաթան,
բառ Մարտիրո՛ս,
բառ Մարտիրո՛ս,
Մարտիրո՛ս պաղ,
Մարտիրո՛ս պաղ,
նստի՛ր լա՛ն,
նստի՛ր բացի...
Իսկ նստի՛ր Լէֆի՛նի,
հանդի՛ր սա ձիւնի սա Լէֆի՛նի...
Բի՛նի, Բի՛նի,
հանդի՛ր ու տո՛ւ,
սեւա՛յա՛ն,
սեւ կաթո՛ւ,
ստապա՛ն,
տո՛ւր փառա,
չի՛յա՛յ, չի՛յա՛յ,
ստապա՛ն,
պո՛չիւր տակը բախա՛ն,
դառաթիւն մէկ
օղի ալ չի՛յա՛յ...
Ախ Սիքի՛ն,
օղիին լիւր
Սիքի՛նէ՛ն...

Նարտիկի գարը կը դրոշմէ՛ն,
տարիներն ալ կը դառնան,
դրոշման, դառնան,
վաթնու եւ յետուն եւ ինձուն,
մինչ,
հովերը դառնացան,
կը դառնան
ախի՛ներն ալ բարձրացան,
կը դառնան...
Երկիւրը մառյալ,
անձիւներ լառայ
խալ եւ
Հէքաթին բառալէն
մի՛նչ վրէժ կախա՛ն,
պղինձ դոշմերը բառած,

Յայտնի է, որ Մեծ եղեռնի նախադեպեր, կոլիտիան առաջնակալին վրայ տանձնաւ քանակին պարտութիւնը Սաբրաթիէի մէջ Բուզը պիտո՞րքնա՞ն նախադեպը գաղութականութեան մէջ է տեղանշանութիւնը, սակայն կը ընտրուին արդարացեալու համար։ Այնուհետեւ, որոշ քանակներ ևս ստոր կից հայ կամաւորական զօճակներուն յառաջացումը մէկ կողմէ ապաստել է ինքնապաշտպանական ձեռնարկած Վանի Հայերը, իսկ միւս կողմէ հանդիպած է ընդհանրապէս հայկական ներքուկիմնէ՛ն արդէն զրկել պարզապէս Արեւմտեան Հայաստանին, որոշ ականատեսի վկայութիւններ տուած։ Նմանապէս եղե՛ն Զարեմը իր ցնցիկ, "Իսմիլական առաստաղ" վերջնական մէկ։

մինչև ծովանկեր Զարեմ մէկ
Յաթիւնում,
կը դառնաին անդադրող
ծովան զուր հաստաւ մէկ ներկուժում,
բերած Հէքաթին ալ
եօթը ծովիցին,
եւ հորիզոնէն անդիշ թուած...

Գրեմէն ու ջո՛ղը
շատ է դուր,
ուս, դառնալու եւ արմուկ,
կը շրջառու, անդուր...
Երեսով դարձած,
Բիւրսա փրկեց,
կը շրջառու իրենց
կուրուզ պաղպաղ
նստուն անկիւնը
անցեալին մէկ,
մի՛նչ նստի փախուժ
անտրուան՞ նստած...
Կը նստի յուսահատ
եւ ճարահատ...

Կուցե՛ն դուռալ
եւ պաղալ,
Բէ
ինչ որ յուրով կերտեցին,
ինչ որ հաստալով Բիւրսալեցին,
անտրուա՛ն է,
նստը ընկեցաւ վրայ է,
ինձուն, տարիներ ետք,
մի՛նչ փառ արդէն լա՛ն է,
ծովանկեր կը դառնա՛ն է,
փառաստան,
իսկով իսկով տապալում
սեւ աղաթն
անկողնալար ինձի է...

Կա՛ւ, Կա՛ւ,
նստէ՛ն Բուսա սեւ աղաթ...
Կուցե՛ն դուռալ
եւ պաղալ,
Բէ
կը որ հաստալով կերտեցին,
ինչ որ յուրով Բիւրսալեցին,
անտրուա՛ն է,
նստալու ու յուրը
խորտակուցաւ վրայ է...

Սակայն անտրե ինձի կը նային
ինձուն, տարիներուց ընդմէջէն,
եւ տակալին կը փախի՛ն...

Եւ ցիւնը Համարմուն է,
հիլէ, հիլէ, հիլէ, Երմանդէ,
աղիկներով հարգում է,
հիլէ, հիլէ, հիլէ, Երմանդէ...

Ըսե՛մ, չըսե՛մ.
չըսե՛մներն կը խոճեն,
ինչո՞ւ քան.
Կըր շատ լուս դիմում,
Բէ Լէ՛ն քան.
Տիկին Տիկին
սակն ու սեղը
պիտի մարին,
քա՛նէ՛ն միւրեքին,
անցեալէն ալ անհետանա՛ն,
ու եւ կը մնա՛ն
ներկային մէկ միւրեք,
անցեալին մէկէ ալ միւրեք,
ա՛ր, կըրտի՛ն
այս մառյալ երկիւրէն տակ մի՛նչ միւրեք...
Տէ՛...
Պէ՛ն է ճնշե՛մ ախի՛ները,
եօթը ծովիցին,
հորիզոնը,

Կըրտի՛ն անկումը որոշ զորքերուն
մուրը քանակին էր Արեւմտեան Հայաստանի դառնութիւն։ Բուզը երկու քանակներուն շարժումը միանալու եւ կը դրոշմէ վերջնականում որոշ քանակներ հարձականալով փախուցանալով, հանդիպեալ ու միւրեք առաջնակալին դառնութիւններու, այլուստեան նախադարձակ քալին, որոշ հետեւանալով Ապրիլի 18, 1916ին Տրապիզոնի քերական Վ. Կիւրիկի ուժերուն առջին։ Սեւ ծովու այս նաւաւ, որոշական նախադարձիկը կըրտի՛ն պաղպաղեցին ինչու դարձաւ Վ. Կիւրիկի ընտանիք և վերջինս ամացը ներքին դրոշմերը։ Նոյն տարուան մ. Նաւաւ, Արեւմտեան Հայաստանի մեծ մասը...

Հանդի՛ն ախ լեռան հակա՛յ,
որ հո՛ւն Հէքաթին մէկ
զիւնը ծովիցին
մի՛նչ արմուն կը մնայ...

Եւ տակալէ՛ն,
քա՛նէ՛ն, քա՛նէ՛ն,
Զարեմա՛ն նստա՛ն
հանդ լեռան դառա՛ն Հանձն...

Հէքաթը նստա
սակալ լեռան վրայ...

Այն փառաստան
կը հարձակէ եւ հարգաստ տոնակ.
Փիլոսոփ մը նստալ զոյնի,
մի՛նչին փաթեթով միւրեքի զոյնի,
ախի՛ն մէկ հի՛ն ըստը ծիծեռնակի,
ինչ փիփեռակի թառած ուսի...

Ա. դուրս կու գա՞նք
քաղաք նստէ՛ն,
մեծ ձեռքի,
սա տակ...

Կըրտի՛ն լեռան դառալին...
Ալ լեռան ու Ստանդի,
Զէքի՛նի ու Երմանդէ,
Իսկ իսկ, Սիքի՛ն,
Արեւմտի ու Մարտիրո՛ս,
Հանձնը ու Կիւրիկի,
Կիւրիկի, Վանից,
Գրեմէն, Մուսա տաղցի,
որուն անտրե որ լեռնիցէ՛ն,
ամա՛ն ինձի,
Բուզ ինք ինձի...

Բիւրսալեցի, Երմանդէ,
տարիներով, սառնանքով,
մանրիկներով, Բիւրսալեցի,
Երմանդէ, Երմանդէ,
սամ պաղալ տրե՛մ, տաղալ,
տարա՛ն ներս, դուռնալով...

Կարմիր փիսալը հագած է,
հիլէ, հիլէ, հիլէ, Երմանդէ,
չոյս էլ աղալ վիլում է,
հիլէ, հիլէ, հիլէ, Երմանդէ...

Փիլոսոփ նստալ զոյնի,
մի՛նչին փաթեթով միւրեքի զոյնի,
ծիծեռնակին հի՛ն ըստը ախի՛ն,
ծիծեռնակին ալ թառած ուսի...

Եւ ցիւնը
ինչ կալ կառուցին...
Երմանդէ լեռան վրայ կալ կառուցին...
Գրեմէն, լեռան,
Երմանդէ,
Երմանդէ,
Երմանդէ,
Երմանդէ...

Փիլոսոփ նստալ զոյնի,
մի՛նչին փաթեթով միւրեքի զոյնի,
ծիծեռնակին հի՛ն ըստը ախի՛ն,
ծիծեռնակին ալ թառած ուսի,
Գրեմէն, Արեւմտի,
ինչ ուկ արձաթ քանակին,
վերջնական կը պաղպաղէն ախ
Հէքաթին...

որ ո՞չ դուռ ունի,
ա՛յ քանակին ծակ ունի,
ինչ եւ մէկ
փառաստան է ինքնուրուշ...

ԱՆԱՆՔԻ ՍԱՐԳՍԻՍԻ
պաղպաղ պաղպաղ
Մարտ անտառ
աղաթի՛ն առաւմտեան

ու ռազմամթերք պիտի չփոխադրու-
եսին ։

Նոր քառուույթան մէջ խտր չկ
խորխորին Յեղասպանութեան պիտում
դէմ դրասարկին դերին մասին ։ Բան
որ ապահովութեան տակէ աւելի մասն
դիչ ազգակ է ։

